

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Rozvojová spolupráce České republiky vůči zemím
subsaharské Afriky v letech 1995-2017**

Markéta Urbánková

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Rozvojová spolupráce České republiky vůči zemím

subsaharské Afriky v letech 1995-2017

Markéta Urbánková

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „*Rozvojová spolupráce ČR vůči zemím subsaharské Afriky v letech 1995-2017*“ vypracovala zcela samostatně za použití pouze uvedených zdrojů v souladu s pravidly odborné vědecké práce.

Plzeň, duben 2018

Markéta Urbánková

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování vedoucí bakalářské práce PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a také za vstřícný přístup při zpracování této práce.

Na tomto místě bych chtěla vyjádřit také velké poděkování svému příteli Michalu Himmerovi za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytl při zpracování bakalářské práce. Můj dík rovněž patří rodině, která mě podporovala při studiu.

ÚVOD	1
1 VÝVOJ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE V ČR.....	4
1.1 Vstup ČR do OECD v roce 1995 a následný vývoj	5
1.2 Koncepce ZRS ČR na období 2002 až 2007	7
1.3 Vývoj rozvojové spolupráce ČR po vstup do EU.....	9
1.4 Koncepce ZRS ČR na období 2010 až 2017	12
1.5 Strategie ZRS ČR 2018 až 2030.....	16
2 FORMY A AKTÉŘI ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE	18
2.1 Formy rozvojové spolupráce	18
2.1.1 <i>Mnohostranná rozvojová spolupráce</i>	18
2.1.2 <i>Dvoustranná rozvojová spolupráce</i>	19
2.1.3 <i>ODA v ČR</i>	20
2.2 Aktéři rozvojové spolupráce.....	21
2.2.1 <i>Státní sektor</i>	22
2.2.2 <i>Neziskový sektor</i>	24
2.2.3 <i>Soukromý sektor, akademický sektor a veřejnost</i>	25
3 ANGOLA	28
3.1 Období let 2002 až 2005.....	31
3.2 Období let 2006 až 2010.....	31
3.3 Období let 2010 až 2017.....	33
4 ETIOPIE.....	37
4.1 Školství	38
4.2 Vodohospodářství	39
4.3 Zdravotnictví	41
4.4 Zemědělství	41
4.5 Aid for Trade	42
4.6 Budoucí směřování	42
5 ZAMBIE	44
5.1 Období 1995 až 2003.....	44
5.2 Období 2004 až 2010.....	45
5.3 Období 2010 až 2017.....	46
5.4 Budoucí směřování	49
6 DALŠÍ PROJEKTY V REGIONU SUBSAHARSKÉ AFRIKY	50
6.1 Malé lokální projekty.....	50
6.2 Neziskové organizace	52
6.2.1 <i>Člověk v tísní v DR Kongu</i>	52
6.2.2 <i>SIRIRI ve Středoafričské republice</i>	53
ZÁVĚR.....	55
SEZNAM LITERATURY	59
SUMMARY.....	69

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CCNM	Centre for Co-operation with Non-Members (Středisko pro spolupráci s nečleny)
ČR	Česká republika
ČRA	Česká rozvojová agentura
ČSR	Československá republika
ČSSR	Československá socialistická republika
ČvT	Člověk v tísni
EU	Evropská unie
FoRS	České fórum pro rozvojovou spolupráci
HND	Hrubý národní důchod
MDGs	Millennium Development Goals (Rozvojové cíle tisíciletí)
MLP	Malé lokální projekty
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantická aliance)
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
NNO	Nevládní nezisková organizace
ODA	Official Development Assistance (Oficiální rozvojová pomoc)
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)
OECD/DAC	Development Assistance Committee (Výbor pro rozvojovou pomoc)
ORS	Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci
OSN	Organizace spojených národů
SAR	Středoafriická republika
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
UNDP	Rozvojový program OSN
ZRS	Zahraniční rozvojová spolupráce
17 SDGs	17 Sustainable Development Goals (17 Cílů udržitelného rozvoje)

ÚVOD

Téma rozvojové pomoci patří v současné době k aktuálním tématům mezinárodní politiky. Zahraniční rozvojovou spoluprací je možné chápat jako činnost podporovanou a financovanou státem, jejíž cílem je omezení chudoby, přispění k sociálnímu a ekonomickému rozvoji, podpoře demokracie, dodržování lidských práv atd. Zároveň je důležité si uvědomit, že zahraniční rozvojová spolupráce je jedním z nástrojů zahraniční politiky.

Ve své práci se budu věnovat rozvojové spoluprací České republiky s regionem subsaharské Afriky, který je oblastí s největším počtem nejméně rozvinutých států. Přestože se nyní Afrika považuje za nejvíce se rozvíjející kontinent posledních let, rozdíly oproti vyspělým státům jsou nezanedbatelné a region je stále nejchudším na světě. Právě z tohoto důvodu je rozvojová spolupráce se subsaharskou Afrikou velmi důležitá.

Česká republika má s poskytováním zahraniční rozvojové pomoci v subsaharské Africe dlouholeté zkušenosti, jelikož navazuje na historickou spoluprací Československa v tomto regionu. Po pádu železné opony a vzniku samostatné České republiky byly v prvních letech nezávislosti priority a cíle zahraniční politiky jiné¹ než rozvojová spolupráce, což bylo v daném období pochopitelné. Velmi důležitým zlomem se pro znovuoobnovení dárcovské pozice České republiky stalo členství v Organizaci pro hospodářskou spoluprací a rozvoj (OECD)² v roce 1995, a následné schválení vládního dokumentu³, jenž reflektoval principy OECD, a stejně tak vstup do Evropské unie v roce 2004. Členství v těchto organizacích je klíčové pro sestavení cílů zahraniční rozvojové spolupráce. Dalším důležitým milníkem se stal nový legislativní rámec týkající se rozvojové spolupráce, tedy zákon o zahraniční rozvojové spoluprací a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů z roku 2010. V průběhu

¹ Jednalo se o navazování vztahů se sousedy, znovu požádání o vstup do OSN, projevení zájmu o vstup do NATO, EU a dalších mezinárodních organizací sdružující ekonomicky rozvinuté demokratické státy.

² Organization for Economic Co-operation and Development

³ Zásady pro poskytování zahraniční pomoci.

let až do současnosti se koncepce rozvojové spolupráce postupně měnila tak, aby byla zajištěna co největší efektivnost, transparentnost a systémovost zahraniční rozvojové spolupráce.

Cílem mé práce bude prezentace způsobu poskytování rozvojové spolupráce v subsaharské Africe v letech 1995-2017 a následná analýza poskytnuté rozvojové spolupráce. Se stanoveným cílem souvisí několik otázek, na které se postupně zaměřím v jednotlivých kapitolách.

Výzkumné otázky: Jakým způsobem byla a je realizovaná rozvojová spolupráce a kdo se na ni podílí? Jaká jsou kritéria pro výběr prioritních zemí? S jakými státy byla navázána spolupráce? Jaký je finanční rámec rozvojové spolupráce se státy subsaharské Afriky, snižuje se či zvyšuje v průběhu let? Reflektuje rozvojová spolupráce ČR se subsaharskou Afrikou rozvojové cíle tisíciletí a 17 Cílů udržitelného rozvoje?

Struktura práce se bude odvíjet od položených výzkumných otázek tak, aby došlo k naplnění stanoveného cíle, proto bude rozdělena do dvou částí. V první části se budu věnovat teoretické rovině rozvojové spolupráce u nás. Zahraniční rozvojová spolupráce se v České republice neustále vyvíjí, proto se zaměřím na přístupy v jednotlivých obdobích, které si Česká republika stanovila. S tímto souvisí i typologie kritérií pro výběr prioritních zemí. Představím různé formy rozvojové pomoci, především bilaterální a multilaterální spolupráci a též představím aktéry, kteří se podílí na zahraniční rozvojové spolupráci, tedy především státní, ale i nestátní sektor. Tato teoretická část je dle mého názoru důležitá pro pochopení a následnou aplikaci konkrétních příkladů rozvojové spolupráce v zemích z regionu subsaharské Afriky.

Ve druhé části práce se budu zabývat již konkrétními státy, se kterými byla, či je, navázána spolupráce. Představím cíle, které byly stanoveny, a provedu analýzu poskytnuté pomoci. Stěžejními státy pro moji práci jsou Angola, Etiopie a Zambie, jelikož právě tyto státy patřily/patří mezi hlavní priority české zahraniční rozvojové spolupráce a přímo k těmto státům byly tvořeny strategie a plány na míru. Zaměřím se ale i na další státy subsaharské Afriky, ve kterých se uskutečnily neméně významné projekty, tzv. malé lokální projekty. Při analýze

rozvojové spolupráce v jednotlivých státech budu postupovat chronologicky dle koncepcí, které vymezím v první části práce. Nicméně u Etiopie se z jednotného vzorce vychýlím z důvodu velké četnosti projektů. Poskytnu tak náhled na rozvojovou spolupráci dle sektorového členění včetně časového zařazení. V neposlední řadě zhodnotím, zda byly naplněny stanovené cíle práce. Rovněž posoudím projekty v jednotlivých zemích v širším kontextu. V závěru se pak pokusím odpovědět na výzkumné otázky, které jsem si zde stanovila.

Ke zpracování bakalářské práce využiji několik vědeckých metod. V první části práce aplikuji především metodu deskripce. Poskytnu tak rešerši o způsobech poskytování zahraniční rozvojové spolupráce. Jak je naznačeno výše, v druhé části práce budu uplatňovat metodu analýzy. Také využiji metodu selekce, jelikož téma rozvojová spolupráce v jednotlivých zemích je velmi široké. Je proto nutné vybrat jen ty nejdůležitější aspekty. Při prezentaci jednotlivých projektů použiji opět především metodu deskripce.

Problematika rozvojové pomoci poskytované Českou republikou je přehledně zpracovaná v pravidelných zprávách Ministerstva zahraničních věcí a České rozvojové agentury. V bakalářské práci budu tedy hojně využívat primární zdroje v českém jazyce. Danou tematikou se zabývá i několik českých autorů, jejichž literaturu ke své práci také využiji. Dále mi ke zpracování práce poslouží několik relevantních internetových zdrojů, převážně oficiální stránky mezinárodních, vládních i nevládních organizací, kde již budu pracovat i se zahraničními zdroji.

1 Vývoj rozvojové spolupráce v ČR

Rozvojová spolupráce České republiky sahá do doby ještě před vznikem samostatné republiky. V rámci socialistických států před rokem 1989 patřilo Československo mezi největší poskytovatele rozvojové pomoci, přičemž jeho aktivita výrazně stoupla v období 70. a 80. let. Československá rozvojová pomoc se odvíjela od rozložení sil ve studené válce. Vzhledem k tomu, že Československo bylo součástí východního bloku, jeho pomoc směřovala jak k zemím, které pro něj byly důležité z pohledu rozvoje dlouhodobých politických a hospodářských vztahů, tak k mimoevropským socialistickým zemím, či zemím přednostního zájmu. Rozvojová pomoc byla realizovaná v různých formách. V afrických státech se jednalo primárně o hmotnou pomoc, jako např. dodávky potravin, léků, náradí, ale též komerční vývoz vojenského materiálu⁴. Dalším významným typem pomoci byla technická pomoc či poskytování stipendií ke studiu na československých vysokých školách. Koordinaci rozvojové pomoci a její zajištění zprostředkovávala Komise pro koordinaci poskytování pomoci rozvojovým zemím a národně osvobozeneckým hnutím⁵ a také zvláštní odbor pomoci rozvojovým zemím v rámci Federálního ministerstva zahraničního obchodu (Hokrová – Táborská 2008: 127–128).

Ze států patřících do regionu subsaharské Afriky byla spolupráce navázána například s Ghanou, Angolou, Etiopií, Mosambikem, Kongem, Beninem či Nigérií. Přestože byla československá zahraniční politika vůči africkým státům průkopnická, a připravovala tak půdu pro samotný Sovětský svaz, rozvojová pomoc postupně ztrácela na intenzitě v porovnání s ostatními zeměmi východního bloku. Přispěly k tomu nejen politické události jako např. personální čistky mezi diplomaty po invazi v roce 1968, které způsobily nefunkčnost některých zastupitelských úřadů, ale také vysoký počet cílových zemí a nenávratnost investic (MZV 2004a).

⁴ Znamé jako československý speciál.

⁵ Jako příklady národně osvobozenecckých hnutí v subsaharské Africe lze uvést hnutí angolské, mosambické, zimbabwské nebo namibijské.

Velmi významnou událostí v rámci mezinárodního systému byl konec studené války a pád komunismu v roce 1989, což mělo zásadní dopad na zahraniční politiku a v ruku v ruce s tím spojenou rozvojovou spolupráci nejen Československa, ale také všech států komunistického režimu. Pro 90. léta je tedy typické, že v rámci vnitřní transformace se státy bývalého komunistického bloku samy staly příjemci rozvojové pomoci. V rámci Československa a poté i ČR se příjem rozvojové pomoci dokonce zdvojnásobil oproti tomu, co ČR sama poskytovala do zahraničí (Horký 2010: 29–31).

1.1 Vstup ČR do OECD v roce 1995 a následný vývoj

K tomu, aby byla obnovena rozvojová spolupráce ze strany ČR, velmi přispěla spolupráce s OECD o formování charakteru nově vznikající tržní ekonomiky. Již v roce 1990 bylo v OECD založeno Středisko pro spolupráci s nečleny⁶ a v roce 1991 byl vytvořen speciální program Partneři pro transformaci, který byl určen pro země⁷, jež měly zájem udržovat s OECD nadstandartní vztahy. Díky této spolupráci získala ČR pozorovatelský status. V lednu 1994 podala oficiální žádost o členství, která byla schválena a v prosinci 1995 se tak stala členskou zemí, z čehož vyplývalo několik závazků, a právě jedním z nich byla problematika poskytování rozvojové pomoci (MZV nedatováno a).

Ve stejném roce bylo přijato usnesení vlády o zásadách pro poskytování zahraniční pomoci, které lze považovat za první a klíčový dokument, jenž zakládá novou systematiku rozvojové spolupráce, a znamená tak obnovení fungování některých konzulárních úřadů a bližších kontaktů. Mimo to jím ČR akceptovala pravidla OECD pro poskytování rozvojové pomoci (Hokrová – Táborská 2008: 128). Zásady pro poskytování zahraniční pomoci obsahují 13 bodů vycházejících z rezolucí Valného shromáždění OSN a z principů přijatých členskými zeměmi OECD. Jedním z bodů je také vyloučení dodávek vojenského materiálu, který jak je zmíněno výše, obsahoval velký podíl hmotné pomoci v minulých letech. Je zde definována nejen pomoc rozvojová, ale také humanitární. Oba druhy pomoci dokument rozděluje na bilaterální a multilaterální, včetně jejich podmínek a

⁶ Centre for Co-operation with Non-Members, CCNM.

⁷ Československo, Polsko, Maďarsko.

institucionálního zabezpečení. U dvoustranné rozvojové pomoci jsou výslovně uvedena čtyři kritéria, která se posuzují. Jsou jimi naléhavost, vztah přijímací země k ČR, úroveň demokracie a dodržování lidských práv a míra využití včetně možnosti následné kontroly. Roli koordinátora pomoci vykonávalo ministerstvo zahraničních věcí a jednotlivá resortní ministerstva mu předkládala plány k realizaci projektů a odpovídala za nakládání s vyčleněným finančním obnosem. Každoroční plán rozvojové pomoci navíc ministr zahraničních věcí předkládal vládě ke schválení (Usnesení vlády č. 153/1995). Po jeho schválení byly finanční prostředky převedeny do rozpočtů jednotlivých gestorů projektů. Realizace konkrétních projektů rozvojové pomoci se řídila zákonem č. 199/1994 Sb., o veřejných zakázkách ve znění pozdějších předpisů.

Přestože schválení zásad pro poskytování zahraniční pomoci bylo vnímáno jako pozitivní začátek rozvojové pomoci, následná realizace již tak pozitivní nebyla. Z analýzy⁸, která hodnotila zrealizovanou zahraniční pomoc v letech 1996 až 2000, vyplynulo mnoho negativ, jež vyvolaly diskusi a akutní potřebu vytvoření nové koncepce poskytování rozvojové pomoci. Jak již vyplývá ze zmíněných zásad pro poskytování zahraniční pomoci, v letech 1996 až 2000 lze spatřovat největší problém v institucionálním zajištění. Přestože ministerstvo zahraničních věcí hrálo roli koordinátora, nemělo dostatek kompetencí pro sjednocení programů zahraniční pomoci, což znamená, že zde chyběla jednotnost plánování, řízení a hodnocení rozvojových projektů, které zařizovala jednotlivá ministerstva. Mezirezortní spolupráce tedy nepatřila mezi silné stránky, stejně tak jako roční rozpočtový cyklus závislý na schvalování státního rozpočtu. Takto nešťastně zvolený roční plán neumožňoval efektivní naplnění víceletých projektů (MZV 2002a). Dalším velkým problémem bylo neakceptování jasně stanovených priorit výběru projektů⁹. Důsledkem toho byly realizovány jednotlivé projekty vycházející z individuální iniciativy, a projevovala se tak naprostá roztříštěnost

⁸ Analýza a zhodnocení realizace zahraniční rozvojové pomoci České republiky za období let 1996 až 2000. Ačkoliv na tuto analýzu odkazuje nespočet oficiálních dokumentů, analýza jako taková není dohledatelná (z důvodu změny webových stránek ministerstva atd.). Zmiňovanou Analýzu vzala vláda na vědomí svým usnesením č. 908 ze dne 12. září 2001.

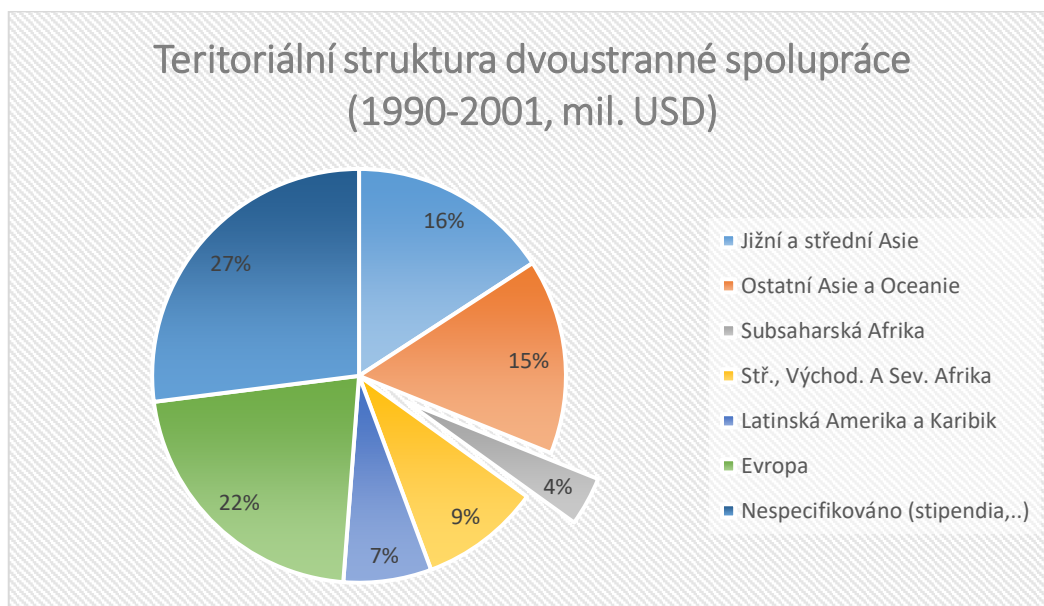
⁹ Viz Zásady pro poskytování zahraniční pomoci.

české rozvojové pomoci. Navíc se v tomto období uskutečňovaly projekty ve 40 státech světa, což je na tak malý dárcovský stát ohromný počet. Z toho je tedy zřejmé, že realizované projekty nemohly dosáhnout vysoké úrovně.

Za zmínku stojí také aktivity nevládních organizací v 90. letech, které se v souvislosti s konflikty v bývalé Jugoslávii rozvinuly enormní rychlostí. Jejich výhodou byla značně vyšší podpora veřejnosti oproti státní zahraniční pomoci, jež se vyznačovala spíše negativním vnímáním způsobeným také nízkou informovaností (Hokrová – Táborská 2008: 128–129).

Následující graf znázorňuje poměr dvoustranné rozvojové spolupráce v zemích subsaharské Afriky oproti jiným regionům v letech 1999-2001. Z grafu vyplývá, že objem finančních prostředků pro africké země je ve srovnání s jinými regiony nejnižší ze všech. Zároveň mezi 10 největšími příjemci dvoustranné spolupráce není ani jeden stát subsaharské Afriky.

Graf č. 1: Teritoriální struktura dvoustranné spolupráce

Zdroj: vlastní graf dle údajů OECD.Stat 2018.

1.2 Koncepce ZRS ČR na období 2002 až 2007

V návaznosti na projednání výše zmíněné Analýzy předložilo ministerstvo zahraničních věcí vládě ke schválení Koncepci zahraniční rozvojové pomoci ČR na období 2002 až 2007, jež reflektovala mezinárodní rozvojové cíle vyplývající

z Miléniového summitu OSN v roce 2000¹⁰, jehož ústředním cílem bylo do roku 2015 snížit počet lidí žijících v absolutní chudobě o polovinu. Koncepce tedy prohlašovala, že ČR „je připravena se podílet v rámci svých možností na formulování a naplňování nové mezinárodní rozvojové strategie, která zahrnuje boj proti chudobě, zajištění všeobecného vzdělání, odstraňování nerovnosti žen, snížení úmrtnosti dětí a matek, zpřístupnění zdravotnických služeb naplňování strategie udržitelného rozvoje“ (MZV 2002b).

V nové Koncepci byly stanovené principy jako partnerství, efektivnost a transparentnost, jež měly vytvořit orientační rámec pro plánování, realizaci a vyhodnocování zahraniční rozvojové pomoci. Jinými slovy to znamená, že ČR musí plně zohledňovat potřeby země, která se má stát recipientem. Pomoc bude realizována díky poptávce příjemce, nikoliv nabídkou poskytovatele (jak bylo zvykem dříve). Dále bylo navrženo nové organizační a finanční zajištění rozvojové pomoci, aby se tak celý systém zefektivnil a zároveň se mohly do veřejné diskuze zapojit další subjekty jako např. nevládní organizace¹¹, podnikatelská sféra, akademická obec a další. Změna zasáhla i kritéria pro výběr přijímacích zemí, kde se zohledňovala nejen naléhavost pomoci, vztahy s ČR, úroveň demokracie atd., (jak stanovují zásady z roku 1995), ale nově také například vhodná infrastruktura pro projekty, přítomnost zastupitelských úřadů ČR nebo koordinace s aktivitami ostatních dárcovských zemí a mezinárodních organizací.

V sektorovém zaměření ČR respektovala doporučení OECD/DAC¹² a Evropské unie¹³, jež kladou prioritní důraz na projekty týkající se životního prostředí a na podporu regionální spolupráce. Dalším pozitivním posunem bylo zredukování počtu přijímacích zemí o více jak polovinu na výsledných 20.

¹⁰ V Miléniové deklaraci se zavázalo všech 191 členských států OSN splnit osm konkrétních cílů rozvoje. Jsou jimi: 1. Vymýtit extrémní chudobu a hlad, 2. Zpřístupnit základní vzdělání všem, 3. Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen, 4. Snížit dětskou úmrtnost, 5. Zlepšit zdraví matek, 6. Bojovat proti HIV/AIDS, malárii a dalším nemocem, 7. Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí, 8. Vytvořit globální partnerství pro rozvoj (OSN nedatováno).

¹¹ Nevládní organizace působící v oblasti rozvojové spolupráce v průběhu roku 2002 zorganizovaly a ustanovily svoji zastřešující organizaci zvanou České fórum pro rozvojovou spolupráci (FoRS).

¹² Výbor OECD pro rozvojovou pomoc. Development Assistance Committee – DAC. Tento výbor sdružuje dárce rozvojové pomoci a je považován za hlavní mezinárodní fórum pro koordinaci rozvojové spolupráce. ČR se jeho členem stala až v roce 2013.

¹³ Doporučení Evropské unie bylo důležité vzhledem k připravovanému vstupu ČR do EU.

Teritoria byla rozdělena na jihovýchodní Evropu, země bývalého SSSR, Blízký východ, jižní, jihovýchodní a východní Asii, Latinskou Ameriku a subsaharskou Afriku¹⁴ (MZV 2002b).

Za hlavní přínos této Koncepce je možné považovat počátek transformace institucionálního rámce poskytování pomoci. Tato transformace byla rozdělena do dvou fází, a to před a po vstupu ČR do EU. V první fázi mělo dojít k vytvoření Rozvojového střediska jako poradního orgánu při Ústavu mezinárodních vztahů, jež by měl na starosti mezirezortní spolupráci, posuzování konkrétních programů a projektů, jejich následné hodnocení, ale také zajišťování vzdělávání expertů rozvojové pomoci a koordinaci výzkumu. Ve druhé fázi již Koncepce mluví o vzniku Rozvojové agentury, která by měla navázat na funkce Rozvojového střediska a své kompetence ještě rozšířit (Hokrová – Táborská 2008: 129–131). Tato koncepce byla vládou vzata na vědomí usnesením č. 91 ze dne 23. ledna 2002, avšak navržená druhá fáze již nebyla zrealizována.

1.3 Vývoj rozvojové spolupráce ČR po vstup do EU

V březnu roku 2004 byly vládou schváleny nové Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU, které nahradily původní Zásady z roku 1995, a začala tak reálná transformace systému poskytování zahraniční rozvojové spolupráce ČR. V preambuli těchto zásad stojí, že „*Česká republika (ČR) jako člen Evropské unie (EU) a mezinárodního společenství demokraticky a ekonomicky vyspělých zemí uznává princip solidarity mezi lidmi a mezi státy navzájem, a přijímá svůj díl odpovědnosti při řešení globálních problémů*“ (Usnesení vlády č. 302 ze dne 31. března 2004). V návaznosti na tyto Zásady byly přijaty další předpisy, jež měly za úkol harmonizovat český právní řád s legislativou EU v oblasti vnitřního trhu. Jedná se konkrétně o nový zákon o veřejných zakázkách¹⁵, kterým se měla zvýšit transparentnost rozvojových projektů. Nutno zmínit, že se ČR přihlásila k uplatňování programového přístupu, což znamená, že se klade

¹⁴ V subsaharské Africe se jednalo o konkrétní státy: Namibie, Angola, Mali, Burkina Faso a Etiopie. Sektory, ve kterých se měly uskutečňovat konkrétní projekty, byly: zemědělství (rozvoj venkova), školství, zdravotnictví (HIV/AIDS) a životní prostředí (hydrologie a geologie).

¹⁵ Zákon č. 40/2004 Sb. o veřejných zakázkách.

větší důraz na ucelené střednědobé rozvojové strategie¹⁶ oproti dosavadním izolovaným projektům, a tím by se měla zvýšit předvídatelnost v oblasti rozvojové spolupráce. V červnu 2005 byly schváleny programy s 8 prioritními zeměmi na období 2006 až 2010, mezi kterými byla Angola a Zambie¹⁷ (Začalová 2012). Dále byla také schválena pravidla pro výběr a financování bilaterálních projektů, která byla v roce 2006 doplněna Manuálem projektového cyklu vytvořeným Rozvojovým střediskem. Za Standardní postup se dle manuálu považuje programování, identifikace, formulace, realizace, monitoring a hodnocení/evaluace (MZV 2008).

Neopomenutelným faktem je také neustále se zvyšující počet aktivit nestátních neziskových organizací (NNO), ale i počet NNO samotných. V roce 2005 činil podíl uskutečněných rozvojových projektů NNO 36 % z celkového počtu. Dalším významným subjektem je soukromý sektor, který ve stejném roce realizoval 37 % rozvojových projektů. Mezi subjekty poskytující rozvojovou spolupráci tedy můžeme řadit státní orgány, příspěvkové a rozpočtové organizace, NNO, akademickou obec a podnikatelský sektor (Adamcová 2006).

Přestože probíhaly aktivní změny směrem k větší efektivnosti a transparentnosti českého rozvojového systému, nebylo to dostačující pro plnění mezinárodních závazků v oblasti rozvojové spolupráce¹⁸. Mezi hlavní nedostatky lze řadit roztržitost institucionálního zajištění a s tím spojenou nejasnou odpovědnost. Ačkoliv je za koordinaci ZRS odpovědné MZV, nemá dostatečné nástroje vzhledem k tomu, že pravomoci k realizaci ZRS náleží jednotlivým rezortům, které mezi sebou nedostatečně komunikují. Chybí zde provázanost a komplexnost. S tím souvisí i následná těžkost prezentace takto diverzifikované ZRS, což má vliv na její minimální zviditelňování a nízkou veřejnou podporu. Pro jednotlivá ministerstva je rozvojová agenda spíše činností okrajovou, proto se v českém systému velmi postrádalo především silné centrální pracoviště, které by

¹⁶ Country Strategy Papers.

¹⁷ Mimo zmiňované Angoly a Zambie mezi prioritní země patřily Bosna a Hercegovina, Jemen, Moldavsko, Mongolsko, Srbsko a Černá Hora a Vietnam.

¹⁸ Transformaci systému ZRS doporučuje ve své zprávě OECD/DAC, Světová banka, ale i řada dalších zahraničních partnerů.

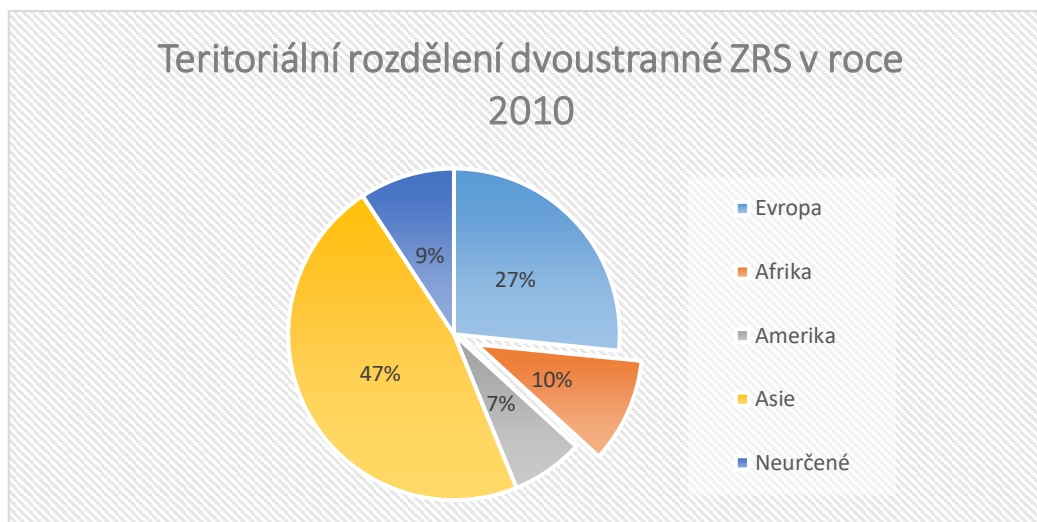
mělo na starost nejen rozpočtovou agendu, ale také celkovou organizaci ZRS (MZV 2013a).

V návaznosti na tyto nedostatky byl schválen návrh na transformaci systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky usnesením č. 1070 ze dne 19. září 2007. Hlavním cílem této transformace byl postupný „převod pravomocí a odpovědností nad jednotlivými rozvojovými programy a posilování role Ministerstva zahraničních věcí ČR“ (Lebeda 2009: 25). ZRS byla MZV začleněna do kompetence Odboru rozvojové spolupráce a humanitní pomoci (ORS) a na mezirezortní úrovni jako koordinační a poradní orgán působila Rada pro ZRS. V roce 2008 byla založena vládní agentura – Česká rozvojová agentura, jež plně nahradila činnost Rozvojového střediska. ČRA má funkci primárně implementační, formuluje projekty a zadávací dokumentace, uzavírá smlouvy, kontroluje realizaci projektů, vytváří podklady pro zprávy o ZRS atd. Velmi důležitým bodem se stalo i sjednocení rozpočtu ZRS a jeho zařazení do rozpočtové kapitoly přímo MZV¹⁹. Neopomenutým milníkem je také rok 2010, kdy vstoupil v platnost zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí. Ačkoli sám zákon nezná termín aktér, upravuje státní subjekty, které se rozvojovou spoluprací zabývají. Kromě MZV je takovým subjektem právě i Česká rozvojová agentura. O dalších subjektech (neziskový sektor atd.) zákon mlčí. Proces transformace byl formálně ukončen v roce 2012 (FoRS 2014).

V následujícím grafu je znázorněné teritoriální rozdělení české dvoustranné ZRS v roce 2010. Během 10 let se objem prostředků pro africké země postupně s drobnými odchylkami zvyšoval až na dvojnásobek původní částky. V roce 2010 lze vidět patrný nárůst finančních prostředků ve prospěch afrických států, primárně v regionu subsaharské Afriky, kde dvoustranná spolupráce dosahuje 9,5 %. Mezi prvními 10 zeměmi, kterým byly poskytnuty nejvyšší finanční prostředky, opět není žádný africký stát. Na 11. a 15. místě se pak objevuje Angola a Etiopie.

¹⁹ Institucionální uspořádání se v ČR více přiblížilo modelu, jež se vyskytuje u vyspělých dárcovských zemí – např. Rakousko a Švédsko. Dalšími fungujícími modely mohou být např. ustanovení samostatné instituce zaměřené pouze na rozvoj (Velká Británie) nebo soustředěné řízení rozvojových projektu přímo v ministerstvu zahraničních věcí (Irsko) (Začalová 2012).

Graf č. 2: Teritoriální rozdělení dvoustranné ZRS V roce 2010.

Zdroj: vlastní graf dle údajů OECD.Stat 2018.

1.4 Koncepce ZRS ČR na období 2010 až 2017

Pro dané období 2010 až 2017 nejdříve vymezím legislativní a koncepční rámec ZRS. Je jím primárně nový zákon č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci, jenž jako primární cíl české ZRS označuje přispění k odstraňování chudoby v kontextu udržitelného rozvoje, ekonomickému a sociálnímu vývoji a podpoře demokracie včetně dodržování lidských práv (§2 písm. a) a vymezuje pravomoci jednotlivých subjektů při jejich realizaci. Zároveň byla přijata Koncepce ZRS ČR 2010–2017, jejímž cílem je konkretizace obecných ustanovení zmiňovaného zákona a zasazení „do aktuálního zahraničněpolitického, ekonomického, bezpečnostního, sociálního a environmentálního kontextu“ (MZV 2010a), a zároveň reakce na změny v přístupu k rozvoji a akceptace mezinárodních závazků²⁰ přijaté Českou republikou. Jako další důležité strategické dokumenty lze jmenovat Víceleté programy spolupráce s programovými zeměmi, Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání 2011–2015, Strategie pro poskytování vládních stipendií studentům z rozvojových zemí 2013–2018, Strategie mnohostranné rozvojové spolupráce ČR 2013–2017 a Roční plány

²⁰ Již zmiňované Rozvojové cíle tisíciletí, Monterreyský konsensus z roku 2002 (Konference OSN k financování rozvoje), závěry Světového summitu v Johannesburgu z roku 2002 (o udržitelném rozvoji), Pařížská deklarace z roku 2005 (o efektivnosti pomoci), Akční agenda z Akkry z roku 2008, Evropský konsensus o rozvoji (2005).

bilaterální ZRS, které se každoročně předkládají vládě ke schválení a zahrnují operační a finanční plán se střednědobým výhledem na další dva roky.

Předchozí koncepce z roku 2002 omezila teritoriálně rozvojové projekty na 20 zemí, což se ukázalo jako stále velké číslo, a proto byl výběr v roce 2004 ještě zúžen, přičemž bylo vybráno 8 prioritních zemí. Následné zkušenosti však poukázaly na to, že i 8 zemí je pro tak malého dárce, jako je ČR, příliš, což potvrdilo i doporučení OECD/DAC a Světové banky. Koncepce z roku 2010 se tak pečlivě zabývá kritérii, podle nichž jsou vybrány nové prioritní země. Hodnotilo se dosavadní působení ČR v předešlých rozvojových projektech – jejich potřeba, efektivita, udržitelnost přínosů, nedílnou součástí bylo posouzení přístupu partnerské země a její úroveň spolupráce. Pozornosti také neuniklo postavení ČR v porovnání s ostatními dárci a též viditelnost české ZRS v dané lokalitě. Pro výběr teritoriálních priorit v nadcházejícím období byly stanoveny čtyři hlavní okruhy kritérií, ze kterých vyplývá, že pro poskytování efektivní ZRS je nutná přítomnost zastupitelských úřadů v konkrétní zemi. Nezbytným prvkem pro důvěryhodnost je konkrétní zaměření na málo rozvinuté země²¹, jelikož primárním cílem ČR je boj proti chudobě v kontextu rozvoje. Důležitá je ale i připravenost vybrané země pomoc přijímat²², jelikož česká ZRS je postavena na principu partnerství a měla by se odvíjet od potřeb dané země (MZV 2010a).

Po podrobné analýze bylo rozhodnuto o směřování rozvojové spolupráce ČR v následujících letech. Státy byly rozděleny do dvou hlavních skupin, kterými jsou Prioritní země s programem spolupráce²³, kam se řadí Etiopie, a Prioritní země bez programu spolupráce²⁴, mezi nimiž není zastoupen žádný z afrických států. Pak vzniká skupina zemí, v nichž bude pokračovat spolupráce v jiném rozsahu a zaměření než v předchozím programovém období²⁵, což znamená, že se jedná o

²¹ Málo rozvinuté země můžeme posoudit z několika hledisek. Nejběžnějšími ukazateli jsou hrubý národní důchod či index lidského rozvoje.

²² Jako indikátor připravenosti lze využít například Poverty Reduction Strategy Paper. Dalšími nápomocnými indikátory jsou Corruption Perception's Index, jež se zabývá vnímáním korupce, či žebříček Freedom House hodnotící celkový stav politické svobody.

²³ Afghánistán, Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko, Mongolsko.

²⁴ Gruzie, Kambodža, Kosovo, Palestinská autonomní území, Srbsko.

²⁵ Angola, Jemen, Vietnam, Zambie.

navázání a plynulé ukončování rozvojového působení ČR v bývalé partnerské zemi. Zde lze zmínit Angolu a Zambii.

V rámci této koncepce se v návaznosti na doporučení OECD/DAC částečně změnila i sektorová priority. Dosavadní sektorová orientace byla přehodnocena a česká ZRS se zaměřila na oblasti, ve kterých má komparativní výhodu a přidanou hodnotu. Prioritní sektory byly zvoleny následovně: životní prostředí, zemědělství, sociální rozvoj zahrnující vzdělávání, sociální a zdravotnické služby, ekonomický rozvoj včetně energetiky a v neposlední řadě podpora demokracie, lidských práv a společenské transformace (MZV 2010a).

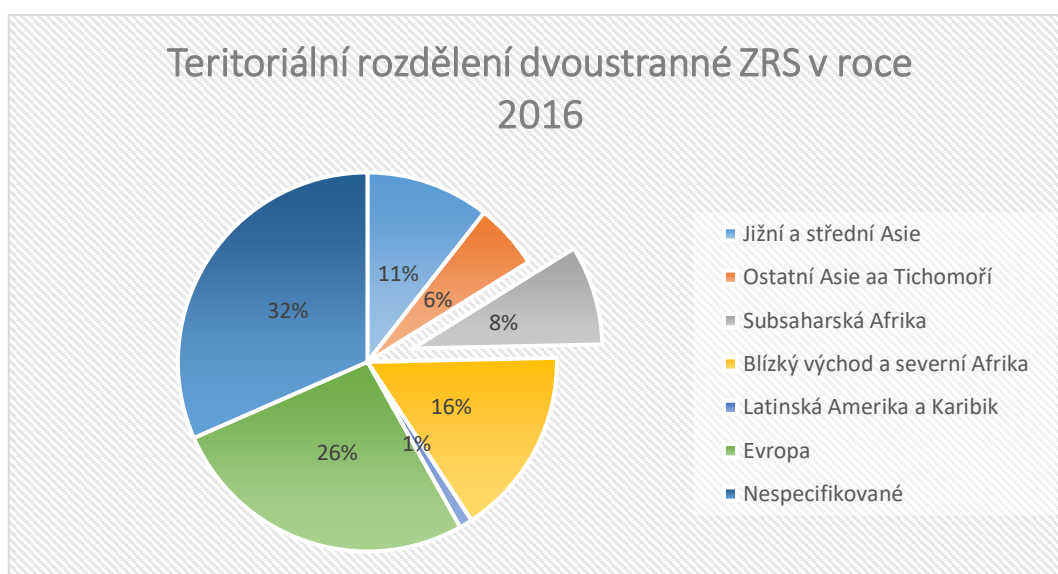
Pozitivní zprávou je, že se realizaci této koncepce ZRS dostalo dvou na sobě nezávislých hodnocení, jež působí uspokojivě. Jedním z nich je kontrola Národního kontrolního úřadu soustředující se na prověření poskytování, čerpání a užití peněžních prostředků státního rozpočtu určených na konkrétní realizaci ZRS (FoRS 2017). Z kontroly NKÚ vyplynulo, že i přes nesplnění mezinárodního závazku vyčlenění peněžitých prostředků na oficiální rozvojovou pomoc do roku 2015 ve výši 0,33 % HNP, se ČR v porovnání s ostatními zeměmi Visegrádské skupiny vynakládá jednu z nejvyšších peněžitých částek²⁶. Jednotlivé cíle kontrolovaných projektů se většinou podařilo naplnit, avšak zpráva NKÚ upozorňuje na problémy při realizaci bilaterálních projektů, jejichž udržitelnost byla ve střednědobém horizontu nízká (NKÚ 2015). Druhým hodnocením, podstatně rozsáhlejším, byla kontrola OECD/DAC v roce 2016, z jejíž závěrů můžeme říci, že ČR patří mezi země s funkčním koncepčním i institucionálním rámcem, který již není potřeba dále zásadně reformovat, avšak je zde potřeba dalšího rozvíjení a prohlubování strategickými vizemi a komplexnějším přístupem (FoRS 2017).

Následující graf znázorňuje teritoriální rozdělení dvoustranné ZRS v roce 2016. Co se týče prostředků poskytnutých státům subsaharské Afriky, procentuální podíl oproti roku 2010 o něco klesl, přestože se v mezidobí lehce

²⁶ Konkrétně v období 2012 až 2014 dle poměru výdajů ODA/HNP nejvíce přispívala právě ČR s průměrem podílu 0,12–0,11 %. Slovensko a Polsko se pohybovalo v rozmezí 0,8–0,9 %. Maďarsko se pak ČR v roce 2014 vyrovnalo na stejnou hodnotu podílu 0,11 %.

zvyšoval. Mezi prvních 10 států s nejvyššími přidělenými prostředky z české ZRS se poprvé objevila Etiopie, na 22. místě poté Zambie. Je tedy patrné, že se ČR snaží zařadit do finančních priorit i státy subsaharské Afriky, kde je největší kumulace nejchudších států světa. Z mého pohledu je však tato snaha stále nepřiliš ambiciózní.

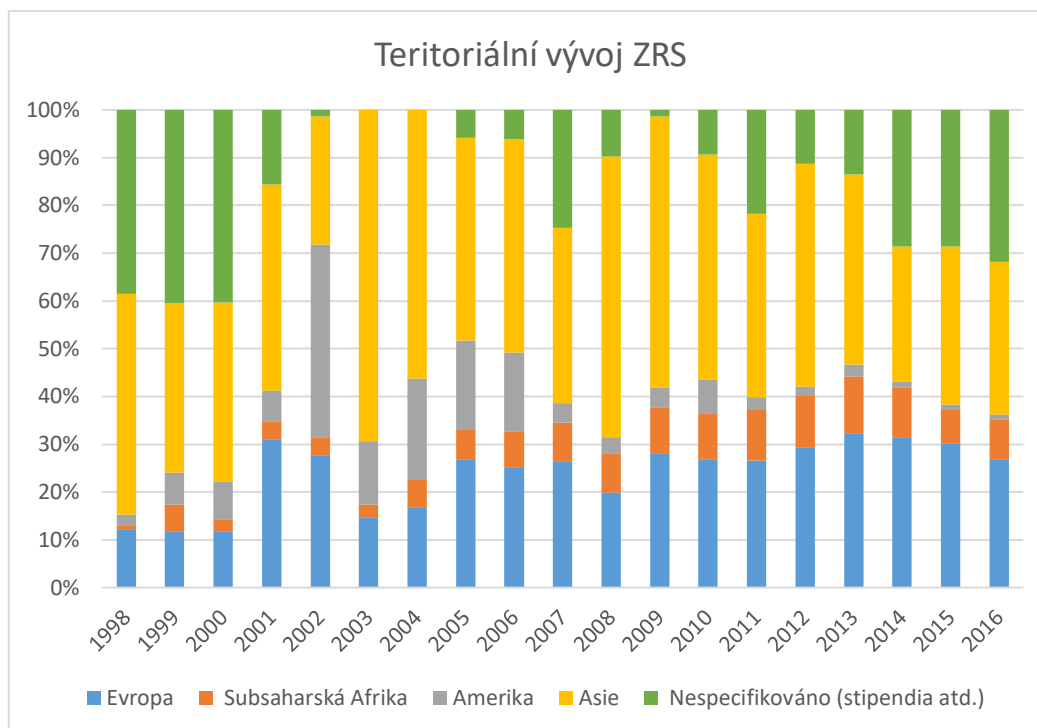
Graf č. 3: Teritoriální rozdělení dvoustranné ZRS v roce 2016.

Zdroj: vlastní graf dle údajů OECD. Stat 2018.

Na závěr této kapitoly bych chtěla demonstrovat, jakým způsobem se měnily teritoriální priority v poměru množství finančních prostředků poskytované Českou republikou v letech 1998 až 2016. Jak je na grafickém znázornění vidět, státy subsaharské Afriky nejsou nijak upřednostňovány, přestože by si to dle jejich socioekonomické stránky zasloužily mnohem více, než jiné státy s nižšími středními příjmy či státy evropské. ČR se tak ve výběru svých teritoriálních priorit příliš nadržuje principu, že by nejvyšší finanční prostředky měly připadnout nejméně rozvinutým státům světa, ale drží se tradice, což znamená, že nejvyšší finanční prostředky připadají státům, které s ČR v minulosti již spolupracovaly nebo jsou s politicko-obchodního a geografického hlediska výhodným partnerem (Opršal, Harmáček, Syrovátka 2017: 181–185).

Graf č. 4.: teritoriální vývoj ZRS

Zdroj: vlastní graf dle údajů OECD. Stat 2018.

1.5 Strategie ZRS ČR 2018 až 2030

Během roku 2016 započaly v plné míře přípravy nového strategického plánu na nadcházející období. Vize ČR pro zahraniční rozvojovou spolupráci spočívá ve snaze snižovat chudobu a nerovnosti ve světě, posílit bezpečnost a vytvářet obchodní, ekonomická a strategická partnerství pro udržitelný ekonomický a sociální rozvoj a prosperitu. Hlavními východisky pro sestavení této strategie byly výše zmiňované výstupy kontrol NKÚ a OECD/DAC, především pak také Agenda pro udržitelný rozvoj 2030²⁷ a s tím související Cíle udržitelného rozvoje (17 SDG)²⁸, jež navazují na Rozvojové cíle tisíciletí.

²⁷ Součástí je tzv. Akční agenda z Addis Abeby nastavující nové způsoby financování.

²⁸ Na Rozvojové cíle tisíciletí navazuje nový program 17 Cílů udržitelného rozvoje na období 2015–2030. Cíle udržitelného rozvoje byly stanoveny všemi členskými státy OSN na summitu v New Yorku a jsou jimi: 1) konec chudoby, 2) konec hladu, 3) zdraví a kvalitní život, 4) kvalitní vzdělání, 5) rovnost mužů a žen, 6) pitná voda, kanalizace, 7) dostupné a čisté energie, 8) důstojná práce a ekonomický růst, 9) průmysl, inovace a infrastruktura, 10) méně nerovností, 11) udržitelná města a obce, 12) odpovědná výroba a spotřeba, 13) klimatická opatření, 14) život ve vodě, 15) život na souši, 16) mír, spravedlnost a silné instituce, 17) partnerství ke splnění cílů (OSN nedatováno).

V nové strategii je kladen velký důraz na efektivní partnerství, které je pro rozvojovou spolupráci klíčové nejen z pohledu ČR, ale i z pohledu partnerské země. Hlavní cíle a priority české ZRS byly stanoveny ke konkrétním tématům odpovídajícím klíčovým bodům 17 SDG (řádná demokratická správa věcí veřejných – bod 16, udržitelné nakládání s přírodními zdroji – bod 6, 13, ekonomická transformace a růst – bod 7, 8, zemědělství a rozvoj venkova – bod 2, 15, inkluzivní sociální rozvoj – bod 2, 15).

Co se týče teritoriálního vymezení, řídil se výběr prioritních zemí určitými kritérii, jimiž jsou například celková úroveň vzájemných vztahů s partnerskou zemí, potřeba rozvojové spolupráce, udržitelnost realizovaných projektů a připravenost dané země vytvářet partnerství pro rozvoj nebo třeba koordinace s ostatními donory včetně EU. Novými partnerskými zeměmi se tedy staly od roku 2018 Bosna a Hercegovina, Etiopie, Gruzie, Kambodža, Moldavsko a Zambie. Dále byla stanovena kategorie specifických zemí, což jsou Afghánistán, Palestina, Ukrajina a Sýrie. Zvláštní skupinu pak tvoří bývalé prioritní země, se kterými se bude ve stanoveném přechodném období ZRS postupně ukončovat. Ve výše uvedených zemích se počet projektů výrazně omezí, aby se efektivita ZRS znásobila. Dle doporučení OECD by se ZRS měla věnovat nanejvýše třem tematickým aktivitám (MZV 2017a). Toto doporučení bylo dodrženo jenom do určité míry. Při kontrole programů zahraniční rozvojové spolupráce na období let 2018–2023 se počet tematických okruhů pohyboval od jednoho do tří. Pouze v případě Moldavska byly tematické aktivity zvoleny čtyři (MZV nedatováno ch).

2 Formy a aktéři rozvojové spolupráce

V první části této kapitoly se budu věnovat formám rozvojové spolupráce České republiky a vysvětlím, na jakých principech tato kooperace funguje. Hlavní rozdělení, podle kterého se budu řídit, je mnohostranná vs. dvoustranná spolupráce. Zaměřím se také na finanční stránku české zahraniční rozvojové spolupráce. V další části této kapitoly představím aktéry, tedy subjekty, jež se podílejí na rozvojové spolupráci v ČR. Zde figuruje primárně státní a nestátní sektor, který může být dále členěn.

2.1 Formy rozvojové spolupráce

Jak jsem již výše nastínila, rozvojová spolupráce se v ČR vykonává pomocí několika forem. Hlavními jsou mnohostranná (multilaterální) a dvoustranná (bilaterální) rozvojová spolupráce²⁹. Od těchto dvou hlavních typů je možné dále odlišovat modalities ZRS, jimiž jsou trojstranné rozvojové projekty, stipendia, humanitární pomoc, zvýhodněné exportní úvěry, přímá rozpočtová podpora, delegovaná spolupráce a mikro-financování (MZV 2010a). Pro ČR je velmi důležitá dvoustranná spolupráce, díky které se prohlubují vztahy s konkrétními zeměmi a obě strany z takového pouta těží. Co se výše finančních příspěvků týče, dvoustranná rozvojová spolupráce v letech 2001-2004 nad mnohostrannou spoluprací převažovala. Postupem času se však situace změnila³⁰ a v současnosti převládá pomoc mnohostranná.

2.1.1 Mnohostranná rozvojová spolupráce

Je důležité si uvědomit, že rozvojová spolupráce není pouze jednorozměrný fenomén, ale zahrnuje celou řadu nejrůznějších politik, jako např. mezinárodní obchod, ochranu životního prostředí, boj proti korupci, otázky bezpečnosti či problém migrace. Právě z důvodu mnohosti problémů současného světa, a tedy komplexnosti rozvojové spolupráce, není možné efektivně vyřešit všechny problémy pouze prostřednictvím dvoustranné spolupráce. Je proto nutné přikročit ke globální koordinaci, jež má větší vliv na podstatné a udržitelné zlepšení kvality

²⁹ Někdy je uváděna i trojstranná (trilaterální) rozvojová spolupráce.

³⁰ Největší vliv na tuto změnu měl vstup ČR do EU.

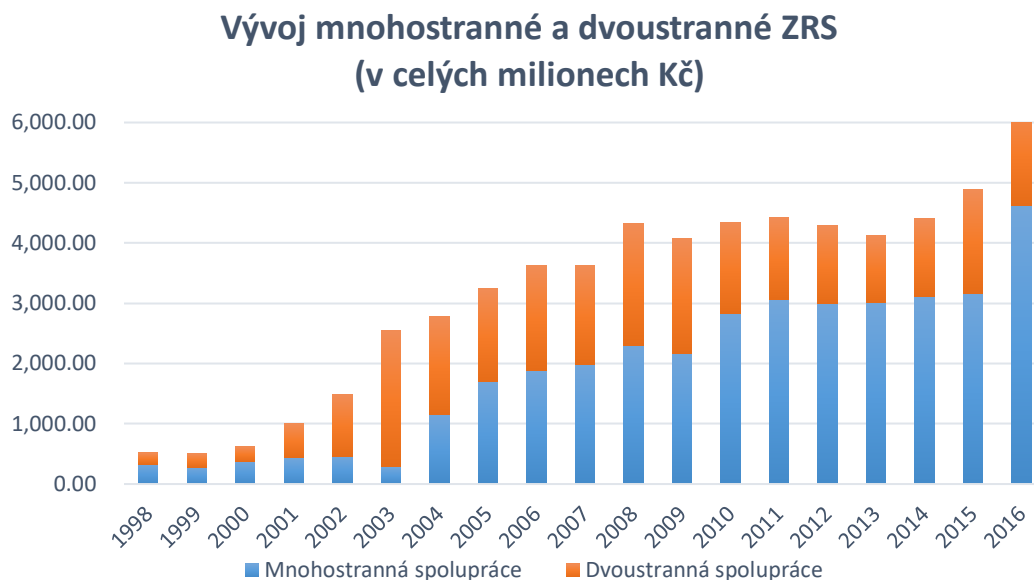
života v rozvojových zemí. ČR je v tomto směru aktivně zapojena v několika mezinárodních organizacích, které se usilovně snaží o celosvětové snížení chudoby. Těmito organizacemi jsou především OSN, EU, OECD, mezinárodní finanční instituce a další mezivládní organizace. Základní formou participace ČR je každoroční poskytování finančního příspěvku do rozpočtu jednotlivých organizací. Tyto příspěvky lze rozdělit na skupinu povinných odvodů vyplývajících přímo z členství v dané organizaci a na účelové finanční příspěvky mířené na konkrétní projekty. Neméně podstatnou činností je aktivní účast zástupců ČR v řídicích a výkonných orgánech mezinárodních organizací, díky kterým se ČR podílí na vymezení strategií a určování tematických a teritoriálních priorit mnohostranné spolupráce (MZV 2014a).

2.1.2 Dvoustranná rozvojová spolupráce

Dvoustranná rozvojová spolupráce je podstatným elementem české zahraniční rozvojové spolupráce, přestože ji dlouhodobě mnohostranná spolupráce finančně převyšuje. Výhodou dvoustranné spolupráce je fakt, že dárcovská země má možnost přímo ovlivnit to, s kým a jakým způsobem bude kooperovat, a zajistit tak maximální přínos pro obě strany a kontrolovat efektivnost a udržitelnost dané spolupráce. V předchozí kapitole jsem se věnovala vývoji rozvojové spolupráce a jednotlivým koncepcím, ve kterých nalezneme konkrétní principy a cíle dvoustranné rozvojové spolupráci ČR pro daná časová období. Není tedy nutné opakovat již výše zmíněné teritoriální a sektorové priority pro aktuální etapu. Konkrétními příklady dvoustranné spolupráce se budu zabývat v následujících kapitolách této bakalářské práce.

Dle níže uvedeného grafu je možné vidět postupný vývoj české ZRS. Data z let 1995 až 1997 nejsou zaznamenána vzhledem k absenci rozvojové spolupráce v ČR. Výše finančních příspěvků se v průběhu let s drobnými zakolísáními postupně zvyšuje. V grafu je také znázorněn finanční vzestup mnohostranné rozvojové spolupráce po roce 2003, kdy ČR vstoupila do EU, a vznikly tak pro stát další mandatorní závazky.

Graf č. 6: Vývoj mnohostranné a dvoustranné ZRS

Zdroj: vlastní graf dle dat z OECD.Stat 2018.

2.1.3 ODA v ČR

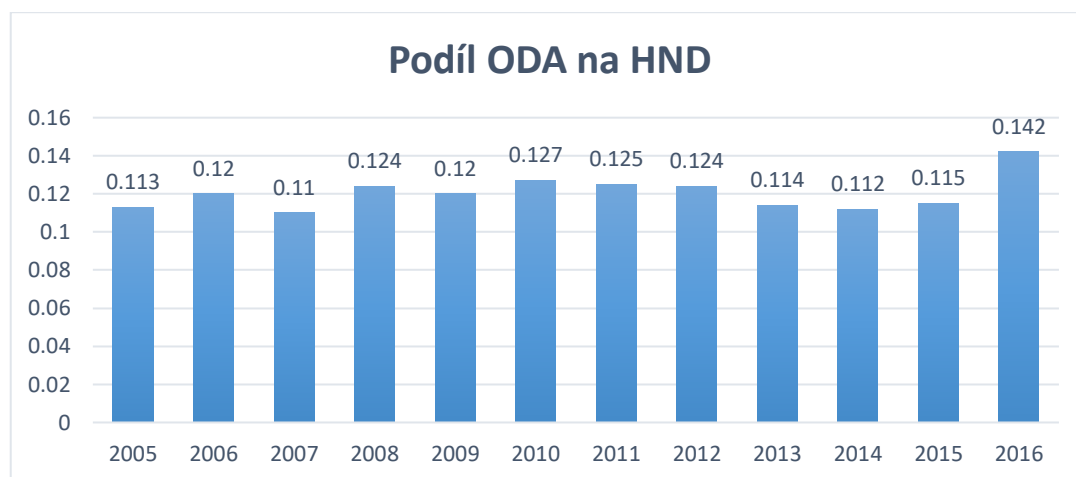
ODA neboli Official Development Assistance (oficiální rozvojová pomoc) je „[j]akýkoliv tok kapitálu či veřejných financí ve formě půjček nebo grantů do jiných zemí, který splňuje dvě kritéria: 1. Tento kapitál nemá, z pohledu dárce, komerční určení. 2. V případě půjček jde o kapitál, poskytovaný za zvýhodněných (koncesionálních) podmínek; úroková míra a doba splatnosti pro zapůjčený kapitál by měly být výhodnější než za běžných podmínek“ (AMO 2011). Dle OECD je ODA definována jako vládou poskytnutá pomoc vyhrazená k podpoře ekonomického rozvoje a blahobytu rozvojových zemí (OECD nedatováno). Oficiální rozvojovou pomocí se tedy rozumí veškeré vykazatelné prostředky vydané ze státního a veřejných rozpočtů ČR na účely socioekonomického rozvoje partnerských zemí v souladu s metodikou OECD/DAC. ODA se dělí právě na mnohostrannou a dvoustrannou spolupráci. Úsilí donorů je sledováno na mezinárodní úrovni poměrem ODA ve vztahu k hrubému národnímu důchodu (HND).

ČR má vzhledem ke své participaci v mezinárodních organizacích určité povinnosti a závazky, které je nutné plnit. Nové členské státy EU (mezi které

patřila i ČR) se po konferenci v New Yorku roku 2005 zavázaly, že budou usilovat o navýšení financí na oficiální rozvojovou spolupráci tak, aby do roku 2010 poměr ODA/HND dosahoval 0,17 % a do roku 2015 dokonce 0,33 % (MZV 2006a: 41–42). Těmto závazkům bohužel ČR nebyla schopná dostát. V roce 2010 se česká ODA stabilizovala na poměru 0,11 % a ČR ve své koncepci na roky 2010–2017 uvádí, že bude usilovat o postupný nárůst tak, aby se přiblížila k plnění svých mezinárodních závazků. V roce 2015 se poměr nepatrně zvýšil na 0,12 %. Do dalších let se ČR zavázala, že se pokusí dosáhnout podílu 0,33 % ODA na HND do roku 2030, což je sice ambiciózní plán, avšak už o mnoho reálnější než předchozí koncepce. Tento názor zastávám jednak z důvodu delšího časového období pro naplnění závazku, ale také z důvodu, že se původní velikost závazku (činící 0,33 %) nezměnila. S přihlédnutím k růstu podílu ODA/HND v minulých letech není zároveň možné očekávat převratné zvýšení.

V následujícím grafu je znázorněn vývoj podílu ODA na HND po vstupu do EU. Rok 2017 ještě není MZV a OECD vyhodnocen, proto v grafu není znázorněn.

Graf č. 5: Podíl ODA na HND

Zdroj: vlastní graf dle dat z OECD.Stat 2018.

2.2 Aktéři rozvojové spolupráce

Na aktéry rozvojové spolupráce lze nahlížet různými způsoby. Dle mého pohledu je možné tyto subjekty rozdělit na mezinárodní a vnitrostátní aktéry.

Hlavní mezinárodní partnery ČR v poskytování ZRS jsem již jmenovala v podkapitole „mnohostranná rozvojové spolupráce“, a proto se nyní budu věnovat aktérům vnitrostátním. Ty je možné dělit na dvě hlavní skupiny – státní a nestátní. Pro účely této práce jsem subjekty rozdělila na státní, neziskové a subjekty dalších sektorů.

2.2.1 Státní sektor

Současné institucionální uspořádání vychází ze zákona 151/2010 Sb. O zahraniční rozvojové spolupráci. Klíčovou roli zde hrají MZV, ČRA, Rada pro ZRS a zastupitelské úřady. Obecně Česká republika poskytuje zahraniční rozvojovou spolupráci jako jednu z forem mezinárodní pomoci pod společnou značkou „Česká republika pomáhá“.

Ministerstvo zahraničních věcí vystupuje prostřednictvím Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, jehož hlavní činností je koordinovat celostátní systém ZRS a humanitární pomoci. V rámci dvoustranné rozvojové spolupráce připravuje plány a zprávy o jejích výsledcích, a zároveň tak plní funkci hlavního statistického orgánu, který data sbírá, klasifikuje a vyhodnocuje. Do jeho působnosti také patří agenda vládních stipendií poskytovaných ČR rozvojovým zemím, spolupráce s hlavními orgány EU, zastupování ČR v OECD/DAC či podpora a zapojování se do aktivit rozvojového systému OSN (MZV nedatováno b).

Rada pro ZRS je složena ze zástupců rezortních ministerstev, krajů a obcí, zástupců podnikatelů, neziskových organizací a dalších institucí (MZV nedatováno c). Jejím hlavním úkolem je zajištění meziresortní koordinace a koherenci mezi cíli a prioritami ZRS a ostatními nástroji vládní politiky (Usnesení vlády č. 1439/2007). Rada pro ZRS se pravidelně schází 5x ročně a záznamy ze zasedání jsou volně přístupné na webových stránkách MZV (MZV 2018a).

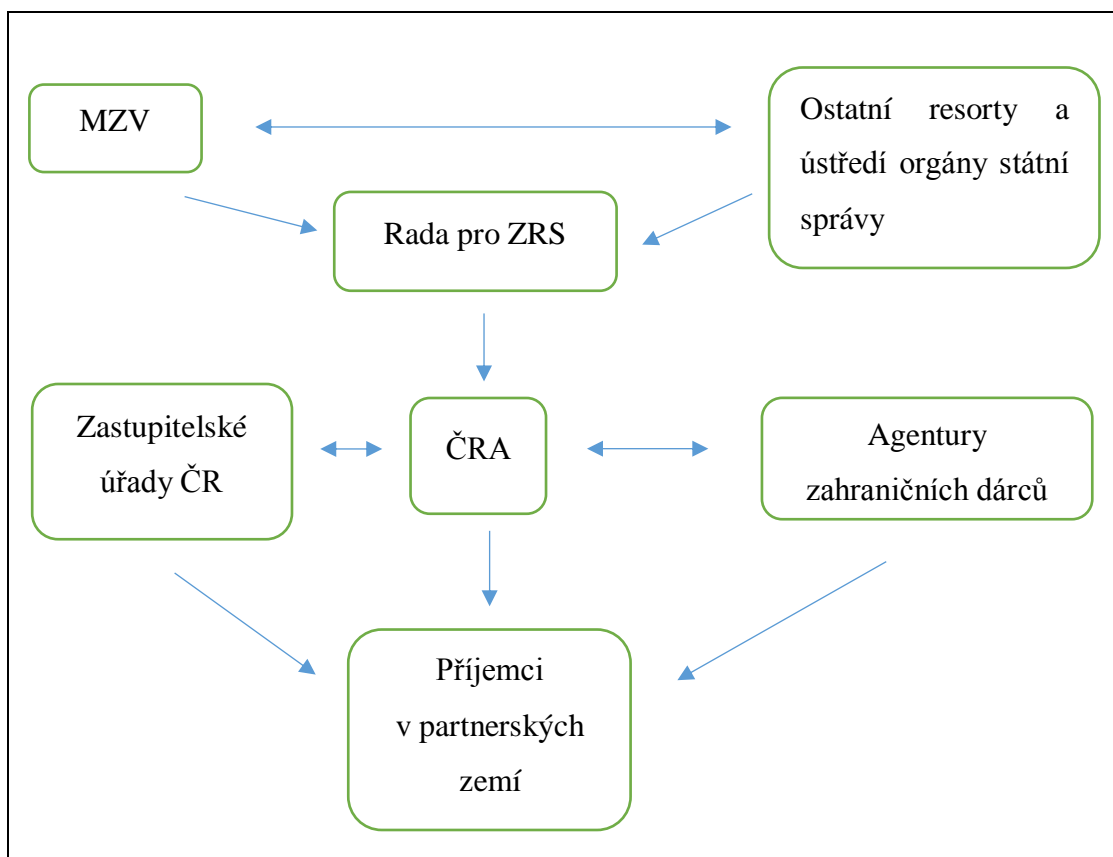
Dalším podstatným článkem tohoto řetězce je Česká rozvojová agentura, která se také podílí na identifikaci vhodných projektů, jejich formulaci apod., ale hlavně zajišťuje realizaci rozvojové spolupráce dle vládou schválené konkrétní koncepce a strategie. Jako implementační agentura MZV vypisuje a vede výběrová řízení v rámci projektů ZRS, připravuje a uzavírá smlouvy s realizátory projektů,

avšak její hlavní činnost spočívá v řízení a průběžném kontrolování samotné realizace projektů ZRS (ČRA 2016: 6–8) Vznik rozvojové agentury se datuje do roku 2008. Organizačně je rozdělena na 4 hlavní sektory. Teritoriální oddělení zajišťuje veškerou činnost týkající se jednotlivých prioritních zemích. Formulační oddělení má na starost projektové dokumenty a výběrová řízení. Oddělení vztahů s partnery zajišťuje dotace, zapojení soukromého sektoru a informování veřejnosti. V neposlední řadě je nutné zmínit administrativní oddělení, které má na starost personální a finanční chod celé agentury. V čele agentury stojí ředitel, jímž je od roku 2017 Pavel Frelich (3. ředitel ČRA). Od roku 2016 agentura vystupuje s novým logem a novou mezinárodní značkou CzechAid (ČRA nedatováno ch).

Důležitou úlohu sehrávají také zastupitelské úřady, které se stejně jako předchozí subjekty podílí na zvolení a formulování vhodných projektů ZRS. Jejich hlavní přínos ovšem spočívá v tom, že slouží jako kontaktní místo pro státní a jiné instituce partnerské země, ale i pro české realizátory. Zastupitelské úřady také fungují jako realizátoři tzv. malých lokálních projektů, o kterých se budu zmiňovat později (MZV nedatováno d).

K lepší orientaci poslouží následující schéma, které poukazuje na vzájemné interakce mezi výše zmíněnými subjekty a znázorňuje, jakou cestou musí projekty projít, než jsou vůbec zrealizovány.

Schéma č. 1: Systém zahraniční rozvojové spolupráce ČR

Zdroj: Vlastní schéma inspirováno Českou rozvojovou agenturou (dostupné na <http://www.czechaid.cz/onas/> 14. 4. 2018).

2.2.2 Neziskový sektor

Neziskový sektor je dalším velkým hráčem na poli aktérů zahraniční rozvojové spolupráce. NNO jsou především realizátoři³¹ rozvojových projektů a velkou měrou přispívají k debatě o současném stavu a perspektivách české ZRS. Také se podílejí na šíření informací o rozvojové spolupráci, což v praxi znamená, že pořádají různé kampaně, organizují školicí a vzdělávací akce nejen pro neziskovou sféru, ale také pro veřejnost, školské instituce apod. (Adamcová 2006: 12–14).

³¹ Bývá běžné, že české NNO navazují partnerství s nevládními organizacemi v rozvojových zemích, předají jim část zodpovědnosti za implementaci projektu, což přispívá k budování a rozvoji NNO v dárcovské zemi.

Financování NNO je různé a každá organizace využívá jiné prostředky různou měrou. Pokud bych měla paušalizovat, tak největšími zdroji příjmů jsou prostředky EU³², prostředky zahraničních vlád a agentur OSN a státní rozpočet ČR³³. Dalšími zdroji mohou být například dary od jednotlivců a firem či vlastní výnosy.

V roce 2002 bylo založeno České fórum pro rozvojovou spolupráci (FoRS), které sdružuje české NNO a další neziskové subjekty zabývající se rozvojovou spoluprací, rozvojovým vzděláváním atd. Od roku 2016 je právní formou FoRS spolek, který má 30 členských a 10 pozorovatelských organizací a 4 pozorovatele fyzické osoby. Hlavním úkolem této platformy je *„zastupování společných zájmů členů a posilování spolupráce a vztahů mezi státními institucemi v ČR i EU a nevládními organizacemi na poli rozvojové spolupráce“* (FoRS nedatováno).

Z českých NNO jsou v subsaharské Africe aktivní například Člověk v tísni, CARE Česká republika, Diakonie ČCE, Humanitas Afrika, Charita ČR, Siriri, International Humanity a další subjekty, které se zabývají nejrůznějšími projekty od zemědělství přes vzdělávání až po zdravotnictví či lidská práva.

2.2.3 Soukromý sektor, akademický sektor a veřejnost

Pro kvalitní poskytování rozvojové spolupráce je také velmi důležitý soukromý sektor, tedy podnikatelská sféra, která vystupuje jako realizátor rozvojových projektů. V posledních letech se MZV velmi snaží o zviditelnění rozvojových zemí v očích podnikatelů, kteří by svoji činnost mohli rozšířit i do těchto zemí. V souvislosti s africkými zeměmi pořádalo MZV zajímavé akce, například „Afrika jako partner“, kde mimo jiné vystoupili i úspěšní obchodníci, kteří rozjeli svůj business právě v zemích subsaharské Afriky a tím vytvořili několik pracovních míst, zaučili místní pracovníky v novém oboru a přinesli do tamní oblasti nové technologie. Africké země díky svému rychlému ekonomickému růstu jsou prezentovány jako skvělá obchodní příležitost. V reakci

³² EU finančně podporuje rozvojové NNO dvěma způsoby, buď spolufinancuje jejich vlastní projekty, anebo je přímo najímá jako realizátora svého vlastního rozvojového programu (Meislová 2009: 361-362).

³³ Objem dotací ze státního rozpočtu se v letech 2009 až 2015 v odvětví Zahraniční pomoc a spolupráce zdvojnásobil na 348 444 000 Kč. Podíl dotací poskytnutých NNO v tomto odvětví byl v roce 2015 2,1 % (Vláda České republiky 2017).

na změny, které přinesla transformace české ZRS, vznikla také Platforma podnikatelů pro zahraniční spolupráci. Soukromý sektor má tedy svého zástupce v Radě pro zahraniční rozvojovou spolupráci. Díky platformě mohou podnikatelé sdílet své znalosti a zkušenosti z rozvojových zemí s ostatními. Cílem tohoto svazku je zvyšování účasti českých podniků v projektech rozvojové spolupráce a také prosazení takových programů ZRS, které naváží partnerství mezi sektorem veřejným a soukromým (PPZRS nedatováno). Mezi některými státy subsaharské Afriky a ČR rovněž existují obchodní a hospodářské komory (např. se státy Angola, DR Kongo či smíšená komora zahrnující Guineu, Senegal, Gabon a Rovníkovou Guineu). Tyto komory podporují a propagují obchodní a hospodářské vztahy mezi ČR a danými státy. Komory disponují přímou podporou zastupitelských úřadů, což jim umožňuje styk s orgány státní správy a tamním státem. Komory také organizují různé konference, semináře či sympozia, díky kterým je také možné navázat vzájemné vztahy a nalézt obchodní partnery (Smíšená obchodní a průmyslová komora nedatováno, Smíšená obchodní komora ČR – Subsaharská Afrika nedatováno).

K debatě o koncepčních a organizačních otázkách i perspektivách české ZRS přispívá také akademická obec. V ČR lze obor rozvojových studií studovat na několika vysokých školách včetně Univerzity Palackého v Olomouci, která pořádá každý rok Letní školu rozvojové spolupráce. Některé univerzity se zároveň přímo zapojují do rozvojových projektů. Příkladem může být Česká zemědělská univerzita v Praze a její fakulta tropického zemědělství. Jejich projekty se uplatňují nejen v Africe, ale také v dalších rozvojových regionech. Co se konkrétně týče subsaharské Afriky, projekty proběhly v 6 státech (Angola, Etiopie, Mali, Namibie, Senegal a Zambie), přičemž v kapitole Angola uvedu konkrétní příklady projektů ČZU.

Důležitým elementem rozvojové spolupráce je v neposlední řadě i veřejnost. Její povědomí o potřebnosti rozvojové spolupráce a o aktivitách, které ČR jako celek dělá pro snižování chudoby ve světě, se snaží zvyšovat nejen vládní instituce a NNO, ale právě i fyzické osoby. Mezi významné české afrikanisty se řadí například Dr. Otakar Hulec, dlouholetý pracovník Orientálního ústavu

Akademie věd ČR a historik Afriky, který publikoval několik publikací věnujícím se jihoafrickým státům (Klíma 2015: 27) , či PhDr. Vladimír Klíma, CSc., jenž přeložil nespočet románů a povídek afrických autorů, věnoval se i překladu subsaharské poezie a na svém kontě má také vlastní tvorbu inspirovanou vlastním diplomatickým působením v subsaharské Africe, včetně autobiografie (Hulec 2016). Z mladších ročníků lze uvést doc. PhDr. Jana Záhořika Ph.D., jež patří mezi přední afrikanisty současnosti a rovněž ho lze považovat za specialistu na problematiku Etiopie. Téma Afriky je v České republice popularizováno také prostřednictvím webových stránek rozvojovka.cz, kde je možné najít různé odborné články, analýzy a odkazy týkající se oblasti rozvoje nejenom v Africe. Dále se o zviditelnění afrického rozvoje snaží i další, např. Tomáš Lindner, reportér časopisu Respekt, který se zabývá Afrikou jako takovou (rozvoj, politika, migrace apod.). Veřejnost se na rozvojových aktivitách podílí mimo jiné samotným přispěním realizátorům. Jako příklad lze uvést koupi „Skutečného dárku“ od ČvT, adopci na dálku či uspořádání sbírky (Běh pro Afriku apod.).

3 Angola

Přestože je téma této práce zaměřeno na rozvojovou spolupráci po roce 1995, je důležité alespoň nastínit vývoj předešlý. Zahraniční politika předlistopadového Československa byla významně ovlivněna ideologicky. Země subsaharské Afriky díky své tzv. socialistické orientaci zaujímaly důležité postavení pro rozvojovou spolupráci. Jednou ze zemí, jež byla v popředí politických i ekonomických zájmů, byla Angola. Lze tedy říci, že rozvojová spolupráce mezi Českou republikou a Angolou disponuje silnou tradicí.

Počátek intenzivní spolupráce Československa a Angoly je datován do roku 1975, kdy Angola získala nezávislost na Portugalsku. Československo s Angolou spolupracovalo i před tím, jelikož v 60. letech poskytovalo Lidovému hnutí za osvobození Angoly (MPLA) diplomatickou, finanční ale primárně vojenskou podporu spočívající v dodávkách zbraní a armádního materiálu. (Muehlenbeck 2016: 104–109). Po získání nezávislosti se Angola stala jednou ze tří prioritních zemí na africkém kontinentu. Bylo podepsáno několik dohod a protokolů, kterými se deklarovaly různé oblasti a formy spolupráce. Československé angažmá bylo v Angole zaměřeno zejména na vysílání odborníků v oblasti průmyslu (výroba papíru, celulózy, lesnictví, textilnictví, obuvnictví atd.), na vznik elektrifikace v konkrétních provinciích³⁴ a budování rozvodné sítě a malých vodních elektráren. Velký význam pro spolupráci obou zemí představoval program stipendií poskytovaných angolským občanům. Mimo klasického školního stipendia zajišťovalo Československo také kvalifikace a specializace angolským lékařům. Nutno dodat, že spolupráce nebyla pouze přátelským gestem země sovětského bloku, projevem solidarity apod., ale byla také zdůvodňována očekáváním, že Angola bude schopná své úvěry a obchod financovat z těžby ropy a diamantů. Ačkoli vše nasvědčuje bezproblémové a přátelské spolupráci, v průběhu času se vyskytly dva zásadní zvraty. Prvním z nich byl únos 66 československých expertů³⁵ a jejich rodinných příslušníků povstaleckým hnutím UNITA (MZV

³⁴ Huambo, Bié a Moxico.

³⁵ Experti byli vysláni s úkolem pomoci s obnovením provozu papírenského závodu.

nedatováno e). Únos byl uskutečněn v březnu 1983 protivládním ozbrojeným hnutím i přesto, že jen několik málo dnů před únosem Angola ujišťovala ČSSR že továrnu, ve které Čechoslováci pracovali, je hlídána a zároveň jsou zajištěna dostatečná bezpečnostní opatření. Hnutí UNITA donutilo své rukojmí k několikaměsíčnímu pochodu angolským vnitrozemím. Po čtvrt roce úmorného pochodu v otřesných podmínkách byli propuštěni někteří muži, ženy a děti. Po dalším roce byl propuštěn zbytek mužů. Přestože počet obětí nebyl nikterak vysoký³⁶, unesené rodiny prožily nepopsatelně hrozné časy (Zídek, Sieber 2007: 41–47). Propuštění posledních 20 rukojmí trvalo více než rok z toho důvodu, že UNITA požadovala politické uznání. Takový akt je, vzhledem k jeho rozsáhlým důsledkům oproti například peněžnímu požadavku, na zvaženu (Klingohr 2016). Propuštění pak proběhlo po několika diplomatických jednání za pomoci Červeného kříže. Dohoda mezi ČSSR a hnutím UNITA spočívala v tom, že se ČSSR zdrží jakékoli negativní kampaně týkající se hnutí UNITA a zároveň zaplatí finanční výdaje. Také se mluvilo o tajné dodávce zbraní, kterou ale nepotvrdila ani ČSSR ani UNITA (Zídek, Sieber 2007: 41–47). Co se týče politické situace v Angole, od vyhlášení její nezávislosti probíhala v zemi občanská válka právě mezi vládní MPLA a nevládním hnutím UNITA. Tato válka skončila až po 27 letech, tedy v roce 2002, kdy UNITA přišla o svého vůdce Jonase Savimbiho, jenž figuroval právě ve vyjednávání s Československou vládou (Klingohr 2016). Po tomto incidentu se vztahy s Angolou velmi rozvolnily. Hlavními důvody byla nepřílišná ochota MPLA při vyjednávání se Savimbim a vývoj vzájemného obchodu. Spolupráce se tak omezila pouze na poskytování stipendií (MZV 2004a).

Po vzniku samostatné České republiky nebyly vztahy obnoveny ihned. Vládní představitelé byli dost zaměstnání jinými prioritami, jež měly pomoci k budování stabilního demokratického státu. Další ochlazení diplomatických styků nastalo v rozmezí let 1992 až 1994, kdy bylo nutné v důsledku občanské války a různých roztržek zastupitelský úřad uzavřít. Znovuobnovení politických vztahů došlo ke konci roku 1999 podpisem společné deklarace o narovnání vzájemných

³⁶ V důsledku vyčerpání a nemoci podlehl jeden muž.

vztahů³⁷. Rozvojová spolupráce pak byla navázána po roce 2002, kdy byl také znovu otevřen zastupitelský úřad v Luandě (MZV nedatováno e, MZV 2000).

Angola se stala jednou z 20 prioritních států České republiky v oblasti rozvojové spolupráce definované v koncepci na období let 2002 až 2007. Následně se stala jednou z 8 prioritních zemí na období let 2006 až 2010. V koncepčním plánu na rok 2010 až 2017 se Angola posunula do pozadí. Dostala se mezi země, ve kterých měla pokračovat spolupráce, avšak v jiném rozsahu a zaměření (tedy méně intenzivním než u prioritních zemí). V aktualizovaném znění rozvojové strategie České republiky od roku 2018 se již Angola nevyskytuje. Vedlo k tomu zřejmě několik důvodů. Jedním z nich je skutečnost, že Angola patří mezi nejzkorumpovanější země světa (Transparency International 2017). V takové zemi je pak velmi těžké uskutečňovat jakoukoli spolupráci. Situaci nepřilepšily ani přetrvávající problémy s poskytováním víz a neochota angolské vlády spolupracovat. Další důvod může být spatřován v ropném bohatství Angoly (ačkoli většina jejího obyvatelstva žije na hranici chudoby a má velmi omezený přístup k vodě a elektrické energii). Na vývozu ropy je prakticky závislá, díky němu však nabývá na síle velkou rychlostí. V neposlední řadě zde figurují i čínské investice, které nejsou svázány řadou pravidel, a proto jsou v Angole velkým fenoménem. Dle bývalého ředitele Člověka v tísní právě čínské investice ještě více upozadují české aktivity v Angole. Nutno ale dodat, že s pádem ceny ropy v roce 2014 přišlo jakési uvědomění angolské vlády. V Angole zjistili, že ekonomika země nemůže být založena pouze na ropě. Začali se proto zaměřovat na nové nastavení a diverzifikaci ekonomiky. V rámci nových strategií se tak otevírají nové příležitosti pro české podniky (Chvátalová 2017). Přestože již Angola nepatří k rozvojovým prioritám České republiky, spolupráce pravděpodobně není u úplného konce. Prohlubování bilaterálních vztahů bude pravděpodobně možné pozorovat v rámci spolupráce s Jihoafrickým rozvojovým společenstvím (MZV 2017).

³⁷ Deklarace o bilaterálních vztazích mezi Česko republikou a Angolskou republikou (Praha), 1. 12. 1999

3.1 Období let 2002 až 2005

V tomto období byla rozvojová spolupráce České republiky systémově a programově ne zcela efektivní, jak jsem již naznačovala v první kapitole. Projevuje se zde roztržitost rozvojových projektů napříč ministerstvy. Angola v této době procházela obtížným procesem obnovy po občanské válce, navíc patřila mezi nejméně rozvinuté země světa, kde žilo 68 % obyvatelstva pod hranicí chudoby.

V roce 2003 se uskutečnila soukromá návštěva angolského prezidenta v Praze a byly nadneseny otázky týkající se realizace rozvojových projektů. V tom samém roce bylo poskytnuto Angole 5 vládních vysokoškolských stipendií (MZV 2004b). Spolupráce se teritoriálně zaměřila na oblasti nejvíce zasažené válkou. Jednalo se o provincii Bié ve střední Angole a později na provincii Moxico.³⁸ Na léta 2003 až 2005 byly vyčleněny prostředky v hodnotě cca 11 mil. Kč na projekt realizovaný v gesci ministerstva školství. Projekt s názvem „Centrum zemědělského vzdělávání“, jehož realizaci zajišťoval Institut tropického a subtropického zemědělství České zemědělské univerzity, měl za cíl zřídit první zemědělské školy a organizovat vzdělávací programy pro místní pracovníky a drobné zemědělce. Tento projekt byl tedy sektorově zaměřen na podporu rozvoje zemědělství, konkrétně pak v provincii Bié. Ta byla nejen zdevastovaná válkou, ale zároveň se jednalo o region s vysokým zemědělským potenciálem (Ústav mezinárodních vztahů 2006).

3.2 Období let 2006 až 2010

Jak jsem již výše uvedla, Angola byla v roce 2004 zařazena mezi 8 prioritních zemí české ZRS. Na období 2006 až 2010 byl zpracován program rozvojové spolupráce, ve kterém byly jasně vymezeny priority angolské vlády, ze kterých se ČR hodlá věnovat především zemědělství a školství. Výběr těchto sektorů nebyl vůbec náhodný. Školství jako takové je v rozvojových zemích vždy jednou z klíčových oblastí. Je tomu tak z důvodu jeho dlouhodobé perspektivy. Vzdělávání v Angole bylo navíc výrazně narušeno válkou. Česká republika

³⁸ Angola je teritoriálně členěna na 18 provincií.

v tomto ohledu cílila na zvýšení kvality základního školství a také středního zemědělského vzdělávání. Zároveň navázala spolupráci týkající se zemědělského poradenství, které zvyšuje efektivitu výrobních postupů. Rozvojová spolupráce v provincii Bié pokračovala i následně. Dále se pak píše o výhledovém zaměření na provincii Moxico. Jedním z důvodů je fakt, že patří mezi oblasti nejvíce postižené válkou. Na tuto provincii také cílí mnohem méně mezinárodní dárcovské komunity a představuje spojující oblast mezi Bié a Zambií (Ústav mezinárodních vztahů 2006). Nicméně žádné projekty v této provincii realizovány nakonec nebyly.

V roce 2006 bylo na projekt „Centra zemědělského vzdělání“ v provincii Bié navázáno. Téhož roku byl ve stejné provincii zahájen projekt v oblasti základního a středního vzdělávání. Následně započala realizace nového projektu v sektoru zemědělství s cílem zefektivnění produkce malých zemědělců. Přestože MZV plánovalo ve své koncepci o spolupráci s Angolou evaluaci projektů, žádný takový dokument jsem nenalezla (MZV 2007). Existují však webové stránky, které zaznamenávají celý průběh projektu Centra zemědělského vzdělávání, jenž trval od roku 2003 až do roku 2008. Konkrétně lze tedy uvést, že byla poskytnuta pomoc při zrekonstruování škol a primárně pak v zavedení všeobecných i odborných zemědělských předmětů včetně aplikovaného výzkumu a poradenství. Potřebná pomoc byla vynaložena i pro zprovoznění laboratoří, otevření knihovny, počítačových učeben apod. V angolských školách se na výuce podíleli čeští učitelé, stejně jako byla vyvinuta potřebná součinnost při tvorbě materiálů a učebních textů. Dále byl také zřízen demonstrační chov drůbeže³⁹ cílený na poskytnutí praktických zkušeností studentům (ale také malým farmářům), aby mohli sami zakládat vlastní malochovy. Další aktivity v zemědělství se týkaly chovu ryb, koz a kachen (Centrum zemědělského vzdělávání v provincii Bié – Angola nedatováno). Všechny aktivity lze hodnotit velmi pozitivně. Ačkoliv se v tomto časovém období mluví o stále nepřilíš efektivní české rozvojové spolupráci, tento projekt dokazuje přesný opak. Je tomu tak zejména díky jeho

³⁹ Drůbež byla vybrána záměrně, vzhledem k nedostatku živočišných proteinů ve stravě místního obyvatelstva v důsledku hladomorů způsobených válkou.

promyšlenosti, provázanosti a viditelnému, poměrně rychlému pokroku ve vzdělání místních. Nelze opomenout ani celkové snížení úpadku venkova.

Další projekty po roce 2008 navazovaly na ty předešlé. Šlo tedy hlavně o projekty v oblasti školství a zemědělství. Jednalo se opět o podporu základního vzdělávání v různých okresech provincie Bié. Zvýšením podílu gramotného obyvatelstva a kvalitním základním vzděláním je přispíváno k udržitelnému rozvoji. Tímto procesem se také zvedá životní úroveň. Dalším pozitivem je podpora dosažení 2. cíle MDGs čili zpřístupnění základního vzdělání všem dětem do roku 2015. Podpora ze strany České republiky byla též zaměřena na zvyšování kvalifikace učitelů a celkové zlepšení metodiky pedagogické práce. V roce 2009 byla zahájena výstavba 5 základních škol, jejichž dokončení a předání proběhlo následující roku. (ČRA nedatováno a). Dalším podstatným projektem bylo pokračování v podpoře středního zemědělského vzdělávání, v němž měla Česká republika v Angole již výsadní postavení vybudované z předchozích let. Tento projekt přispěl k tomu, že byli místní obyvatelé schopni vyrábět a prodávat z vlastní potravinové produkce a nebyli závislí na dovozu základních potravin ze zahraničí. Modelový projekt Střední zemědělské školy ve městě Kuito byl úspěšně dokončen a navázalo se něj i v dalším časovém období. (ČRA nedatováno b).

K větším projektům také patřilo zřízení sociálně pedagogického centra ve městě Kuito. Hlavní přínos spočíval v nabídce volnočasových aktivit a činností dětem a mládeži. Podstatným aspektem tohoto projektu bylo vytvoření strategie pro oblast volnočasové pedagogiky nízkoprahového charakteru v provincii Bié. Projekt probíhal v letech 2008–2010 a jeho realizátorem byla Masarykova univerzita, Brno (MZV nedatováno f).

V Angole byly za pomoci zastupitelského úřadu realizované i tzv. malé lokální projekty týkající se vybudování počítačové učebny a zavedení internetového připojení či rozvoje angolské muzeologie (MZV nedatováno f).

3.3 Období let 2010 až 2017

Dle koncepce zahraniční rozvojové spolupráce v tomto období patří Angola mezi země, se kterými je rozvojová spolupráce postupně ukončována. V roce 2010 byl dokonce uzavřen zastupitelský úřad v hlavním městě Luandě. Mimo

skutečnost, že Luanda je velmi drahým městem a náklady na provoz úřadu byly opravdu vysoké (40 mil. Kč ročně), bylo uzavření úřadu vysvětlováno také dalšími důvody. Jednalo se například o vízové problémy, se kterými se potýkali pracovníci rozvojových projektů v předchozích letech.⁴⁰ Dalším uváděným důvodem byl nezájem angolské vlády o další rozvojové aktivity. Kromě uzavření úřadu v Luandě se jednalo i o úřad v Zimbabwe (MZV 2010b).

Rozhodnutí o uzavření úřadu považuji za trochu kontroverzní vzhledem k tomu, že v době rozhodování byla Angola jediným programovým státem České republiky v jižní části subsaharské Afriky v oblasti rozvojové spolupráce. Navíc jedním z kritérií výběru zemí pro poskytování rozvojové spolupráce byla přítomnost zastupitelského úřadu. ČR tedy záměrně sabotovala to, co si sama v téže době stanovila. Analýza ÚMV také kritizuje podceňování vzájemného obchodu, který se od roku 2003 (i přes pokles v roce 2009) více než dvojnásobil. Rozhodnutí vlády bylo navíc v rozporu s veřejným míněním, které v posledních letech projevovalo větší zájem o Afriku v oblasti rozvojové a humanitární pomoci (Kořan 2010: 264–269).

Co se týče konkrétních projektů, rozvojová spolupráce navázala na předchozí roky jak v oblasti základního vzdělávání, tak v oblasti středního zemědělského vzdělávání. U projektu podpory základního školství byly do konce roku 2011 postupně ukončeny alfabetizační kurzy a další spolupráce již nebyla navázána. Na projektu se za celou dobu jeho trvání podílel Člověk v tísní o.p.s., Allkon s.r.o. a Česká zemědělská univerzita. Přestože oficiálně projekt skončil, Člověk v tísní získal finanční prostředky a nadále se podílel na rozvoji základního vzdělávání ve spolupráci s Ministerstvem školství angolské republiky a Národním institutem výzkumu a rozvoje školství. Byl tak realizován pilotní program šíření angolské vládní školské reformy do odlehlých oblastí země (ČRA nedatováno a). Takové počínání a aktivita Člověka v tísní byla vítaná, a proto započal oficiální projekt spolufinancovaný španělskou vládní agenturou pro rozvoj a dalšími donory. V rámci projektu byly vytvořeny pedagogické materiály vycházející z reálných

⁴⁰ Viz zpráva: http://www.rozhlas.cz/angola/clanky/_zprava/362215.

potřeb a požadavků žáků a učitelů v rurálních oblastech. Probíhala také rozsáhlá a dlouhodobá školení učitelů, aby si co nejlépe osvojili základní metody a cíle. Mohla tak být účinně šířena a implementována angolská školská reforma (ČRA nedatováno c).

Další projekt v oblasti zvyšování středního zemědělského vzdělání měl za cíl zlepšit institucionální zakotvení další odborné školy a posílení rozsahu a kvality poskytování poradenských služeb pro zemědělce v okrese Catabola nacházejícího se v provincii Bié. Na konci roku 2011 bylo uspořádáno oficiální předání všech výstupů projektu angolským úřadům a projekt byl definitivně ukončen. Realizátorem tohoto projektu byla po celou dobu Česká zemědělská univerzita (ČRA nedatováno b).

V oblasti sociálních služeb se realizoval trojstranný projekt, který se zaměřoval na posílení občanské společnosti pro sociální a ekonomický rozvoj v Bié. Cílem projektu bylo posílení místních občanských iniciativ a jejich vyškolení v problematice násilí na ženách a příslušné legislativě. Účelem bylo vytvoření funkční sociální záchrané sítě pro ohrožené ženy. Školení se účastnily také policejní a zdravotnické sbory, přičemž cílem bylo to, aby dokázaly správně reagovat na případy násilí na ženách. Tento projekt byl realizován v letech 2013 až 2015 Člověkem v tísní a Evropskou komisí (ČRA nedatováno d).

Aktuálně běžící projekt se zaměřuje na posílení demokratických principů na místní úrovni. Hlavním cílem projektu je podpoření 30 organizací občanské společnosti, které se nedokáží aktivně zapojit do politiky a mají malou vyjednávací sílu. Posilování kapacit občanské společnosti při zavádění dobré praxe do samosprávy je prováděno v provinciích Bié a Huíla v časovém horizontu let 2016 až 2018 (ČRA nedatováno e).

Malé lokální projekty byly realizovány ve větším sektorovém rozptýlení. Jednalo se o projekty, jejichž záměrem bylo upevnění udržitelnosti výstupů předchozích projektů. Dále pak byla v oblasti zemědělství, lesnictví a rybolovu podpořena malá vybraná zemědělská společenství, kterým byly dodány zemědělské techniky a školení. Menší trojstranné projekty realizované Člověkem

v tísni a Evropskou komisí se týkaly vody a sanitace (výstavba studen, hygienická osvěta apod.) (MZV nedatováno f).

Za zmínku také stojí aktivita Velvyslanectví ČR v Pretorii a Ministerstva zemědělství ČR. Tyto subjekty zorganizovaly návštěvu zástupců 8 významných angolských firem v oblasti živočišné výroby. Hlavním cílem mise bylo představení českých technologií. Misi lze považovat za úspěšnou, jelikož se následně zvedla poptávka po českých produktech (Chvátalová 2017).

Navzdory ekonomickému růstu v posledních letech patří Angola stále mezi nejchudší země na světě. Dle indexu lidského rozvoje je Angola na 150. místě žebříčku ze 187 zemí, což je téměř stejná pozice jako před 20 lety. Co se ale týče například průměrného věku dožití či průměrné délky školní docházky, hodnoty se nepatrně zvýšily (UNDP 2016). Celková výše finančních prostředků poskytnutá Českou republikou na rozvojovou spolupráci s Angolou byla cca 190 mil. Kč. Při poskytování rozvojové spolupráce se Česká republika rámcově držela předem stanovených koncepcí. Všechny plánované aktivity se sice neuskutečnily (např. v provincii Moxico), ale v o to větší kvalitě byly možná splněny jiné projekty. Sektorové zaměření odpovídalo určeným plánům, jelikož zemědělství i školství patřilo k prioritám. Jednotlivé aktivity zároveň korespondovaly s Rozvojovými cíli tisíciletí.

4 Etiopie

Také v Etiopii sahají diplomatické styky Československa do dávné historie. Oficiálně byly navázány již krátce po vniku Habešského císařství roku 1918. Nejdříve byly zájmy Československa zastupovány Francií, jelikož měla v Habeši výhodnější postavení (Olša 2005: 94). Vůbec první Obchodní smlouva byla podepsána mezi ČSR a Habešským císařstvím v roce 1934. Předpokládalo se rovněž zřízení zastupitelských úřadů, ale kvůli italské anexi Habeše nedošlo k ratifikaci dané smlouvy (Záhořík 2009). Nicméně kontakty s Etiopií neutichly. Již v roce 1944 byly přes velvyslanectví v Káhiře navázány oficiální diplomatické styky mezi exilovou vládou Československé republiky a Habešským císařstvím. Následně začalo ČSR budovat v Habeši první průmyslové podniky (továrny na munice apod.). Habeš byla mimo jiné krycí destinací pro tajné dodávky československých zbraní do Izraele. Československé výrobky propagovali v Habeši i známí cestovatelé Zikmund a Hanzelka, když projížděli Afrikou ve stříbrné Tatře. Po roce 1953 byla Habeš zařazena mezi priority československé mimoevropské zahraniční politiky. Koncem 50. let se vzájemné vztahy rozvíjely vysokou rychlostí a v Addis Abebě bylo zřízeno velvyslanectví. Československo se podílelo na vybavení a personálním obsazení nemocnice, stavbě závodu na výrobu obuvi atd. (MZV nedatováno g). Dále byla uzavřena také smlouva o přátelství a spolupráci, což byla první smlouva mezi Československem a nekomunistickým státem. Výborné vztahy pokračovaly v 60. letech. V 70. letech byl svržen císařský režim a z Etiopie se stala socialistická země, což otevíralo nové podnikatelské možnosti státům sovětského bloku. Dodávky zbraní se zvýšily, stejně jako objem finančních darů. V období sucha byly posílány dodávky potravin. V souvislosti s bojem proti etiopské negramotnosti Československo participovalo i na zásilkách papírů a sešitů. Dále se podílelo na výstavbě textilek, pivovaru, lisovny kovů, hydroelektrárny atd. Díky velkému rozvoji styků s Etiopií bylo zřízeno také etiopské velvyslanectví v Praze. Mezi zeměmi bylo podepsáno několik dohod, například o spolupráci v oblasti zdravotnictví a lékařských věd (MZV 2004a, Mojdl 2005: 109–110).

Přestože vzájemná spolupráce na počátku 90. letech téměř ustala, země zůstaly v kontaktu a rozvojová spolupráce byla ve větší míře nastartována po roce 2000. Etiopie byla zařazena v koncepčním plánu ZRS České republiky mezi 20 prioritních zemí na období 2001 až 2007. Vzhledem k roztržitosti rozvojových projektů v gescích ministerstev v této době je velmi těžké dohledat všechny plány projektů, jejich evaluace či případnou realizaci. Prioritní zemí v oblasti rozvoje se Etiopie stala též v období 2010 až 2017 a následně byla schválena i na etapu následující. Již teď je tedy možné říci, že rozvojová spolupráce s Etiopií je perspektivnější a méně problémová než s Angolou. Vzhledem k větší četnosti projektů budu na rozvojové aktivity pohlížet dle sektorového zaměření, nikoliv hierarchicky (dle koncepcí na konkrétní časová období) jako v předchozí kapitole. Takové členění považuji v souvislosti s výše zmíněnými důvody za přehlednější. Hlavní cíle rozvojové spolupráce v Etiopii byly a jsou zaměřeny na školství, vodohospodářství, zdravotnictví, zemědělství a sociální rozvoj.

4.1 Školství

Školství v Etiopii je celkově na velmi špatné úrovni. Většina dětí bydlí mimo velká města a do školy to mají často i několik kilometrů daleko. Školy jsou také ve velmi špatném stavu (postavené z bahna, bez oken a světla atd.) a počet kvalifikovaných učitelů je celkově dost nízký. V roce 2004 dosahovala gramotnost v Etiopii pouhých 35 %. Poslední dostupný oficiální údaj je z roku 2015, který ukazuje zvýšení na 49 %. To znamená, že téměř polovina etiopské populace starší 15 let umí číst a psát, což je oproti roku 2004 velké zlepšení. Nutno ovšem podotknout, že se stále jedná velmi tristní údaj (Central Intelligence Agency 2018).

Česká republika se rozvojové spolupráci v oblasti školství v Etiopii věnuje od roku 2003 a bylo zde uskutečněno velké množství projektů. Za jeden z nejúspěšnějších považuji projekt „Postavme školu v Africe“, který běží od roku 2004 až do současnosti a pravděpodobně bude nadále pokračovat. V této kampani česká veřejnost, firmy i veřejné instituce přispívají na výstavbu škol v oblastech s nejméně rozvinutou infrastrukturou. Kritérium výběru je zaměřeno na potřebnost školy v dané lokalitě, jež se posuzuje dle počtu dětí ve školním věku, kapacitou škol v okolí a jejich vzdáleností od míst bydliště žáků. Realizátorem tohoto

projektu je Člověk v tísní, který mimo samotné výstavby škol zajišťuje vzdělávání učitelů, osvětu o hygienických návycích, výstavbou latrín a přístup k pitné vodě v blízkosti škol. Do dnešního dne bylo postaveno 20 škol a nyní se dostavují další třídy. Velké pozitivum spatřuji v tom, že místní mají o školy velký zájem, který se projevuje jejich aktivní participací na výstavbě. Jako další příklad je možné uvést péči o již postavené školy či samostatnou aktivitu při dostavování dalších učeben (Postavme školu v Africe 2018, ČvT nedatováno).

ZRS ČR se v etiopských základních školách také dlouhodobě zaměřuje na rozšíření moderních vyučovacích metod. Na projektu se podílely i místní autority, přičemž byl vytvořen systém hodnocení kvality vzdělávání a certifikace škol, které mají dále prohlubovat spolupráci s ostatními školami tak, aby byly moderní vyučovací metody využívány i v dalších oblastech. Projekty zaměřené na zvyšování kvality základních a středních škol probíhají v souladu s národním programem na zlepšení kvality vzdělávání (GEQIP). Spolupráce se rozvíjela rovněž v oblasti odborného vzdělání v kožedělném průmyslu a na vysokých školách. Některé projekty byly zaměřené na podporu vzdělávání postižených dětí či na podporu vzdělávání sirotků. Dále bylo realizováno několik projektů, jejichž cílem bylo zajištění školních pomůcek, materiálů a samotných školení pro učitele (ČRA nedatováno f, MZV 2012).

Pro spolupráci v sektoru školství je velkou výhodou velmi dobrá úroveň státní politiky v oblasti vzdělávacího systému v Etiopii, jelikož reaguje na skutečné potřeby etiopského školství. K udržitelnosti všech ukončených programů zároveň přispívá aktivní participace federálního i regionálního školství. Nicméně je nutné dodat, že evaluační zprávy jsou ze strany ČR v oblasti školství velmi zanedbané. Poslední velká evaluace proběhla v roce 2011 a to ještě v omezené míře. Zhodnocení aktivit v letech 2010 až 2017 je shrnuto MZV v jednom odstavci, což pokládám za nedostatečné (MZV 2011, MZV 2018b).

4.2 Vodohospodářství

Dalším palčivým tématem v Etiopii je přístup k pitné vodě. Ještě v roce 2000 k ní mělo přístup méně než 20 % obyvatelstva. Díky rozvojové pomoci, půjčkám a aktivitám NNO se podařilo tohle číslo více než ztrojnásobit. Aktuálně má přístup

k bezzávadné vodě cca 60 % populace a k sanitované vodě 64 % populace (Water.org nedatováno). Mezi základní standardy patří maximální vzdálenost k pitné vodě, která činí 500 metrů, či denní dispozice s alespoň 15 litry vody na osobu (na pití, vaření, hygienu atd.). Ani tyto standardy však nejsou v Etiopii samozřejmostí. Velká část vesnického obyvatelstva nemá takřka žádný přístup k čisté pitné vodě, a proto je vyvíjena snaha o vybudování hustší sítě vodních vrtů. Překážkou je často povrch země. Z toho důvodu bývají vrty technicky náročné, a tedy i finančně nákladné. Také jejich udržitelnost je v souvislosti s vysokými finančními náklady na opravy obtížná (Plecitý 2009-2010: 30–31).

Česká republika se v počátcích spolupráce zabývala nejdříve průzkumem zdrojů vod v Etiopii se zaměřením na oblasti postižené suchem a předávala etiopské vládě doporučení týkající se udržitelnosti využívání vodních zdrojů. Další projekty se zaměřovaly na zavedení udržitelných systémů zásobování pitné vody v malých městech, na dlouhodobý přístup k vodě, ale také na rozvoj kapacit v oblasti geologie a hydrogeologie. Jedním z principů české ZRS je poptávka ze strany recipienta, a to se ukázkově projevilo právě zde. Například při projektu mapování georizik (včetně hydrogeologických podmínek) se záměry a priority přizpůsobily požadavkům etiopské vlády. (ČRA 2012, MZV 2012). V roce 2014 bylo provedeno evaluační šetření, ve kterém bylo poukázáno na nízký dopad a udržitelnost některých projektů. Negativní hodnocení získaly projekty se zaměřením pouze na stavbu/obnovu vrtů bez ohledu na potřebu technických řešení (jako například ochrana pramene). Kritizována byla i nízká účast místních partnerů, a proto byla doporučena užší spolupráce s vládou či jinými donory/NNO. Zmínku si též vysloužila netransparentnost výběrových řízení a nepřehlednost financování. V celkovém kontextu však lze výsledky evaluace hodnotit spíše pozitivně (MZV 2014b). V následujících projektech týkajících se udržitelného přístupu k pitné vodě je cíleno nejen na opravy nefunkčních hloubkových vrtů a výstavbu nových, ale také na systém komunikace mezi správci zdrojů a úřady, které zprostředkovávají opravy. Tím by měla být zvýšena udržitelnost jednotlivých přístupů k pitné vodě (ČvT nedatováno).

4.3 Zdravotnictví

Oblast zdravotnictví je hluboce provázána s nedostatečným přístupem k pitné vodě. Právě špatná kvalita vody způsobuje mnohá onemocnění. V Etiopii je vysoká úmrtnost dětí v nízkém věku. Je to způsobeno jednak průjmovými onemocněními, ale také nedostatkem potravin a podvýživou. Dalším problémem je špatná hygiena obyvatelstva. Na venkově používá latríny spíše menší počet obyvatelstva. Proto jsou některé projekty zaměřeny na mytí rukou, udržování čistoty a používání latrín. Tyto projekty jsou často spojovány s projekty v oblasti školství, ale i s projekty sanitačními. Další skupina projektů pak cílí na zvyšování kvality poskytovaných služeb v nemocnici. Jedná se tedy nejen o dodávky nových přístrojů (nástroje na výměnu kloubů, vybavení pro urologické oddělení, plicní oddělení, chirurgické nástroje atd.) ale také o rozvoj vzdělávání zdravotnického personálu. V Etiopii se také zaměřují na prevenci HIV/AIDS a podporu plánovaného rodičovství. Mimo jiné se snaží dosáhnout zvýšené informovanosti o způsobech přenosu onemocnění. Důležitá je i podpora porodnicko-gynekologických oddělení. Cílí se též na poskytování základního zdravotního poradenství v rámci komunit (MZV 2015, ČRA nedatováno g).

4.4 Zemědělství

Zemědělství je z důvodu zabránění velkého množství půdy v důsledku rychlého růstu populace, neudržitelného čerpání přírodních zdrojů a odlesnění krajiny dalším velmi podstatným sektorem pro poskytování ZRS v Etiopii. Právě úbytek lesů způsobuje půdní eroze a ztěžuje tak zemědělcům podmínky. Zemědělství je jednou z nejdůležitějších složek etiopského HDP (služby 42 %, zemědělství 36 %, průmysl 22 %) a je tedy významným zdrojem ekonomického růstu (Central Intelligence Agency 2018).

Česká ZRS se v Etiopii zaměřuje především na udržitelnost nakládání s přírodními zdroji (prevence eroze a odlesňování) a na udržitelnost zdrojů obživy zemědělců včetně podpory přístupu na lokální trh. V souladu s etiopským vládním programem též podporuje zemědělská poradenská centra, jež cílí na šíření technologií a plodin. V roce 2016 byla provedena evaluace projektu v oblasti zemědělství nezávislým subjektem. Velmi pozitivně byla hodnocena relevance

samotných projektů a efektivita hodnocených iniciativ české ZRS ve vztahu k formulovaným cílům. Efektivita projektů jako taková byla hodnocena částečně pozitivně (poskytování materiálů a manuálů) a zároveň částečně negativně z důvodu malé aktivity a nízkých finančních nákladů tréninkových center, přes která se většinou rozvojová spolupráce konala. Doporučení pro lepší udržitelnost spočívala v dlouhodobějším plánování a zaměření se na užší strategie projektů. Dle dostupných dokumentů lze každopádně říci, že díky české ZRS se právě prostřednictvím rozvoje efektivnějšího zemědělství daří zvyšovat potravinovou bezpečnost a životní standart venkovských obyvatel (MZV 2016, ČRA nedatováno h).

4.5 Aid for Trade

Mezi zahraniční rozvojovou spolupráci České republiky patří rovněž projekty Aid for Trade řídicí se legislativou ZRS. Jsou vedeny Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR a vychází ze zájmů a potřeb partnerských prioritních zemí. V rámci těchto programů jsou realizovány spíše menší projekty v krátkém časovém horizontu. Jejich účelem je pomoci začlenit danou zemi do mezinárodního obchodního systému a využívat obchod ke strategickému snižování chudoby.

V Etiopii je hlavní cíl aktuálně zaměřen na podporu privátního sektoru. Dále je zde snaha posílit a podpořit vznik místního silného podnikatelského prostředí prostřednictvím odborných dialogů s vládou, jež stanovuje podmínky, a také s Hospodářskou komorou v Addis Abebě, jejíž úsilí směřuje k předávání a poskytování kvalifikovaných služeb a informací v zájmu rozvoje podnikatelství v Etiopii. Právě nastavené podmínky a poskytování rad a služeb by měly přispět ke zvýšení objemu zahraničního obchodu a tím i k růstu konkurenceschopnosti na mezinárodním trhu (MPO nedatováno).

4.6 Budoucí směřování

V koncepci zahraniční rozvojové spolupráce od roku 2018 se na výběr zemí kladly specifické požadavky. V případě Etiopie je možné říci, že vše s přehledem splňuje, a proto není pochyb o jejím zařazení mezi prioritní země. Tento názor zastávám vzhledem k následujícímu výčtu. Úroveň diplomatických vztahů je na

vysoké úrovni, stejně jako připravenost země vytvářet partnerství, což se v průběhu let jasně ukázalo. Česká ZRS je také schopná své aktivity koordinovat s dalšími partnery rozvojové spolupráce, ať už na místní (etiopské) nebo mezinárodní (EU atd.) úrovni. Dle různých evaluačních zpráv nelze jednoznačně říci, že by všechny projekty disponovaly vysokou udržitelností, jelikož u některých je hodnocena jako velmi vysoká, stejně jako u některých velmi nízká. Nicméně ochota etiopských úřadů a ochota lidí, kterých se projekty týkají, je velká, a proto je potřeba spolupráci dále rozvíjet. S dalšími zkušenostmi může být česká ZRS velmi efektivní a dlouhodobě udržitelná. Nic však není hotové hned. Z toho důvodu má dlouhodobá a cílená práce velký význam. Co se týče potřeby rozvojové spolupráce, Etiopie je rozhodně tím správným státem. Přestože v posledních letech ekonomicky roste, stále patří mezi nejméně rozvinuté země dle klasifikace OECD.

Dobrou spolupráci také potvrzuje fakt, že v rámci plnění rozvojových cílů tisíciletí dosáhla Etiopie dobrých výsledků. Vzdělání je zpřístupněno všem (i když u dívek je omezeno socioekonomickými a kulturními faktory), přičemž výzvou nadále zůstává zvýšení jeho kvality. Podařilo se snížit podíl obyvatelstva žijícího pod národní úrovní chudoby a též klesla dětská úmrtnost. Podíl obyvatelstva s přístupem k nezávadné pitné vodě výrazně vzrostl, nicméně na venkově je situace stále velmi špatná (UNDP 2015: 13–17). Další směřování české ZRS vychází především z etiopského národního Plánu růstu a transformace II. a také ze zkušeností z minulých let. Hlavní prioritou tedy zůstává potřeba omezování chudoby, což se dá dělat různými způsoby. ČR se zaměří primárně na zvyšování zemědělské produkce a podporu potravinového zabezpečení, na přístup k pitné vodě a na sanitaci. Další priority byly stanoveny ve školství (zvyšování kvality, podpora genderové rovnosti) a sektoru životního prostředí (podpora ochrany a obnovy krajiny, systémová prevence přírodních katastrof, připravenost na klimatické změny). Hlavním cílem rozvojového úsilí je, aby Etiopie získala do roku 2025 status země s nižším příjmem (MZV 2018).

5 Zambie

Zambie se také řadí mezi země, se kterými si Československo vytvořilo během 60. let poměrně kvalitní vztahy. Intenzivnější spolupráce byla zahájena po získání nezávislosti na Velké Británii v roce 1964. Československo tak navázalo na podporu (dodávky zbraní) poskytovanou Sjednocené straně národní nezávislosti (UNIP). Spolupráce byla navázána také díky preferencím prezidenta Kennetha Kaundy, jenž upřednostňoval mezinárodní spolupráci s menšími státy než s velmocemi. Dobré vztahy byly udrženy i přes nevyjasněný incident se zraněným zambijským studentem (vypadl z československého vlaku). Vztahy ale ochladly po sovětské invazi do Československa v srpnu 1968, jelikož invaze byla ze strany Zambie tvrdě kritizovaná (MZV 2004a). Ještě v roce 1975 bylo v zemi nejvíce českých expertů z celé subsaharské Afriky. Dokonce jich několik s pomocí místních úřadů emigrovalo. Napjatější vztahy mezi Zambii a sovětským blokem vygradovaly na tiskové konferenci v roce 1976, na které Kaunda prohlásil, že vítězství v Angole bylo dosaženo pouze díky SSSR a Kubě a tyto cizí síly by měly z Angoly odejít. Odsouzena byla též sovětská invaze do ČSSR, přičemž bylo řečeno, že sovětský svaz nemá právo tam být. Když se československý velvyslanec zvedl a odešel, Kaunda poznamenal, že to nevádí, že jsou v Zambii a mohou říkat, co chtějí. Normalizace vztahů následovala s nástupem nového velvyslance, a mohlo se tak dále pokračovat se zbraňovými dodávkami (Zídek, Sieber 2007: 230–234). Mezi státy bylo uzavřeno několik dohod. Mimo dohodu o vědecko-technické spolupráci se jednalo o úvěrovou, kulturní a obchodní dohodu nebo také o dohodu o spolupráci v oblasti zdravotnictví a lékařských věd. Po roce 1980 se intenzivní spolupráce zaměřila na oblast zemědělství, průmyslu, bankovníctví atd. Přestože se vztahy v 70. a 80. letech nadále rozvíjely, nedosahovaly takové intenzity jako v Angole (MZV 2006b).

5.1 Období 1995 až 2003

Rozvojová spolupráce se Zambii byla opět navázána na konci 90. let. Vzhledem k roztržitosti pomoci byly projekty vedeny různými ministerstvy. Ministerstvo životního prostředí se zaměřovalo na geologický průzkum, konkrétně

pak na výzkum mineralizace v oblasti zambijského měděného pásu. Realizátorem projektů byl Český geologický ústav. Další spolupráce byla iniciována na ministerstvu zdravotnictví, jež se zaměřilo na projekt týkající se polikliniky a výukového centra medicíny prvního kontaktu s pacientem. Vedle těchto projektů byla také nabízena vládní stipendia, která však nebyla zambijskými občany plně využívána (MZV 2006b).

5.2 Období 2004 až 2010

V roce 2004 byla Zambie zařazena mezi osm prioritních zemí české ZRS. V návaznosti na toto rozhodnutí zkoumalo několik odborných delegací přímo v Zambii funkčnost stávajících projektů a následně bylo rozhodnuto, jak bude ZRS ČR vůči Zambii vypadat v letech 2006 až 2010 (UMV 2006a). Zambie byla vybrána zejména z důvodu vysoké potřeby pomoci. Patří totiž mezi nejméně rozvinuté země světa. Pod hranicí chudoby žijí více jak dvě třetiny obyvatelstva. Důležitým faktorem byla také tradice rozvojové spolupráce a přátelské vzájemné vztahy mezi Československem/ČR a Zambií. Jako nejvíce naléhavý sektor bylo vyhodnoceno zdravotnictví, v němž bylo nutné se soustředit na základní zdravotní péči na venkově s důrazem na péči o matku a dítě a také na podporu kvality chirurgických zákroků v okresních nemocnicích. Rovněž bylo přispěno k vybudování moderního chirurgického sálu v hlavní provinční nemocnici, kde byl též zaškolen zdravotnický personál (UMV 2006). Během let 2004 až 2008 probíhaly projekty pod správou ministerstva zdravotnictví v oblasti porodnictví a ministerstva životního prostředí týkající se vlivu těžby a zpracování měďno-kobaltových rud na životní prostředí. Další projekt, jenž se prováděl v období let 2007 až 2010, se týkal zvyšování užitkovosti hospodářských zvířat (MZV 2006b).

V Zambii byly dále realizované malé lokální projekty, které zajišťovaly například vybavení nemocnic hygienickými prostředky a léky či vybavení škol výpočetní technikou a knihami. Byla také uplatňována vládní stipendia (MZV 2010b: 244). V roce 2006 byla v Zambii otevřena první kancelář české NNO – Arcidiecézní charita Praha zde odstartovala svůj úspěšný projekt Adopce na dálku ve spolupráci se třemi partnerskými organizacemi (MZV 2007: 237). Arcidiecézní charita Praha také v letech 2009-2010 založila studijní obor porodní asistentka,

díky kterému se zlepšila těhotenská, porodní a poporodní zdravotní péče, a má tak dopad na snížení úmrtnosti matek a novorozenců. Díky takovému projektu se rovněž přispívá k vyššímu počtu zdravotníků v dané oblasti (Charita ČR nedatováno a).

5.3 Období 2010 až 2017

Dle Koncepce ZRS v tomto období patřila Zambie mezi tzv. ostatní (projektové) země. To znamenalo, že v nich bude spolupráce pokračovat v jiném rozsahu a zaměření než v předchozím programovém období. Současně však probíhalo několik menších projektů zejména v sektorech zdravotnictví, vzdělávání a zemědělství. Rozvojové projekty již byly v gesci České rozvojové agentury a malé lokální projekty byly realizovány při zastupitelském úřadě (MZV 2017c)

V sektoru zdravotnictví proběhlo několik dvoustranných projektů, přičemž nejvíce finančních prostředků připadlo na vzdělávání porodních asistentek. Hlavním záměrem tohoto projektu bylo přispět ke snížení úmrtnosti matek a novorozenců. Projekt se zaměřil také na posílení spolupráce s venkovskými zdravotními centry, jelikož ty jsou základním článkem zdravotní péče. Realizátorem projektu byla Arcidiecézní charita Praha, jež tak navazovala na projekt, kterým v Zambii založila nový studijní obor porodních asistentek v místní zdravotnické škole. Cílem projektu bylo posílit kvalifikovanou péči o matky a děti před oficiálním zřízením Oboru porodní asistentka pod Ministerstvem zdravotnictví Zambie, které by od roku 2012 mělo hradit provozní rozpočet (Charita ČR nedatováno b, MZV 2015c). Po ukončení projektu následovala evaluace, která byla provedena v roce 2013. Evaluační zpráva je důkazem, že projekt byl velmi úspěšný. Relevantnost projektu byla potvrzena jak z pohledu zambijských sektorových dokumentů a národního plánu, tak i z pohledu českých programových dokumentů (jak sektorově, tak geograficky). Efektivnost byla vyhodnocena jako vysoká, jelikož porodní asistentky jsou schopné vést samostatně porod a dokáží rozpoznat rizikové těhotenství. Zdravotní péče se v regionu stala celkově dostupnější. Vzdělané porodní asistentky opravdu tvoří prostředníka mezi místní komunitou a nemocnicí. V otázce udržitelnosti byl rovněž shledán velký úspěch, jelikož obor byl plně zařazen do zambijského vzdělávacího systému a je

plně financován ze zambijských zdrojů. Udržitelnost byla též podpořena stavbou studentských ubytoven, které jsou maximálně využívány. Nicméně je nutné dodat, že zájem studentů o obor klesá, a proto bylo doporučeno zaměřit se také na reklamu, která by mohla klesající tendenci zvrátit. Evaluační tým také kontaktoval absolventy oboru porodní asistentka. Po pohovorech s více než třetinou absolventů konstatoval, že se díky projektu jednoznačně zlepšila životní situace rodiček a v dlouhodobém horizontu se zpřístupnila zdravotní péče (MZV 2013b). Dále probíhá další projekt, jež se stále zaměřuje na zlepšování kvality a dostupnosti péče o matku a dítě.

V sektoru vzdělávání byly hlavní projekty realizované neziskovou organizací Njovu. Tyto projekty byly soustředěny na střední učňovské vzdělávání v rurálních komunitách Západní provincie Zambie. Došlo k postavení pekárny a zajištění kurzů v oborech pekař, elektrikář a krejčí. Během tří let prošlo studiem více než 600 dětí. Dále byly pro každý z oborů zřízené učňovské obchody, které přispívají ke spolufinancování projektů, zvyšují dostupnost služeb a zároveň studentům umožňují získávat praktické dovednosti. Další projekt směřoval k poskytování bezplatných řemeslných kurzů mladým lidem, jež by si kvůli své sociální situaci nemohli takový kurz dovolit. V rámci projektu učňovských kurzů byl též postaven dětský domov, který dětem poskytne rodinné zázemí a vzdělání, aby byly v budoucnu schopny zabezpečit svoje rodiny. Projekty tedy podpořily trvale udržitelný rozvoj venkovských komunit a zvýšily ekonomické aktivity na místních trzích. Postupně dochází k opouštění konceptu obživy zemědělstvím pouze pro vlastní potřebu a klade se větší důraz na ekonomickou nezávislost všech, včetně sociálně vyloučené mládeže (Njovu nedatováno). Další vzdělávací projekt běžel od roku 2014 do roku 2017 a jednalo se o pomoc se začleňováním angolských uprchlíků v oblastech jejich přesídlení. Tento projekt byl třístranný a finanční prostředky pocházely od ČRA, Charity ČR a Úřadu OSN. Díky tomu se podařilo zřídit přístup k učňovskému vzdělávání pro uprchlíky. V rámci programu si zvyšovali obecné i podnikatelské schopnosti a mohou si vybrat mezi obory návrhářství, krejčovství, vaření, truhlářství či kovovýroba a zednictví. Po absolvování kurzu je též připraven počáteční kapitál k založení vlastního

podnikání. Projekt tedy není zaměřen pouze na poskytnutí vzdělání, ale také na změnu smýšlení mezi uprchlíky, kteří byli, sice nedobrovolně, odkázáni na humanitární pomoc zdarma. Díky programu získali potřebnou motivaci a odpovídající přípravu k tomu, aby si zajistili soběstačnost vlastní výdělečnou činností (Charita ČR nedatováno c). V rámci malých lokálních projektů při zastupitelském úřadě bylo několik škol vybaveno počítačovou pracovnou, knihovnou a učebnicemi. Za účelem zvýšení gramotnosti žen byl rovněž poskytnut kurz angličtiny a IT (MZV 2015c).

V sektoru zemědělství se rozvojová spolupráce soustředila na podporu umělé inseminace, která vede ke zvýšení užitkovosti místních plemen skotu. Tento projekt probíhal ve spolupráci se zambijským Ministerstvem rozvoje hospodářských zvířat a rybolovu v letech 2011 až 2013. V rámci projektu byla založena inseminační stanice býků, vybavena laboratoř na zpracování vzorků a založena genetická banka. Součástí projektu bylo vyškolení personálu inseminační stanice a zaveden systém terénních prací. V návaznosti na tento projekt bylo poskytnuto poradenství v oblasti legislativy na národní i místní úrovni. Rovněž došlo k prohloubení znalosti farmářů a administrativních pracovníků. Realizátorem tohoto projektu bylo Chovatelské družstvo Impuls. Další projekty v oblasti zemědělství se týkaly zajištění udržitelné a stabilní produkce krmiva pro dojný skot drobných farmářů (MZV 2015c).

V roce 2017 navštívila Českou republiku zemědělská mise ze Zambie. V rámci jejich programu v ČR navštívila několik firem specializujících se na zemědělskou techniku apod. V průběhu návštěvy byly projednány konkrétní podmínky dovozu českých zemědělských strojů. Traktory značky Zetor se tak po několika letech vrátily na zambijský trh (MZV nedatováno). Od roku 2017 běží projekt Člověka v tísní „Integrovaný přístup zaměřený na snížení podvýživy v Západní provincii“. Hlavním posláním tohoto programu je zajištění živin pro nejzranitelnější skupiny (matky a děti do 5 let). Lidem jsou rozdávána semena odolných plodit s vysokou nutriční hodnotou, aby mohli sklízet pro svoji potřebu a následné přebytky prodávat na trzích s pomocí místních vyškolených podnikatelů. Kromě zemědělských aktivit se Člověk v tísní zaměřuje na osvětu

v souvislosti s využíváním pitné vody a správnými hygienickými návyky (ČvT nedatováno b).

5.4 Budoucí směřování

Do roku 2017 nebyl v Zambii zaveden český zastupitelský úřad, a proto bylo v kontextu kvalitnějšího pokračování a posilování vzájemných vztahů v ekonomické, politické a rozvojové oblasti zřízeno nové velvyslanectví v Lusace. Do té doby byla jeho agenda vyřizována ze zastupitelského úřadu ČR v Harare (Zimbabwe). Zambie byla zařazena mezi prioritní země na období 2018-2030. V rámci tohoto zařazení byla vypracována koncepce rozvojové spolupráce na roky 2018 až 2023. Tato koncepce byla vypracována v souladu se strategickým rozvojovým dokumentem Zambie „Vize 2030“, jenž je zpracován na základě potřeb země (zároveň i SDGs) a dále v souladu s programovým obdobím 2017–2021. Hlavní cíl je přivést Zambii ke statusu země se středním příjmem do roku 2030 a zároveň vybudovat takovou ekonomiku, která by nebyla závislá na humanitární a rozvojové pomoci. Aktivity České republiky se budou v následujících letech zaměřovat na redukci a vymýcení chudoby prostřednictvím ekonomické, ale i sociální stabilizace zejména venkovského obyvatelstva. Konkrétní projekty se pak budou soustředit na zemědělství a rozvoj venkova (MZV 2018c).

6 Další projekty v regionu subsaharské Afriky

V této závěrečné kapitole se zaměřím na malé lokální projekty zajišťované Ministerstvem zahraničních věcí a také na projekty dalších aktérů. Mým cílem je demonstrovat, že rozvojová spolupráce České republiky není čistě o prioritních zemích (ať už programové, ostatní atd.), ale že se, ač v menší míře, dostane i na ostatní nespécifikované země. Projektů v subsaharské Africe není oproti jiným regionům příliš, přesto jsou velmi důležité. Každá opravená škola, nové školní pomůcky či zaškolení zdravotnického personálu je plnohodnotné přispění k lepšímu životu místního obyvatelstva.

6.1 Malé lokální projekty

Malé lokální projekty (MPL) jsou jedním z nástrojů dvoustranné ZRS ČR. Jedná se o projekty malého rozsahu realizované zpravidla při českých zastupitelských úřadech v zahraničí. Jejich finanční rozpětí se pohybuje mezi 100 tisíci až půl milionem. Projekty jsou identifikovány příslušnými zastupitelskými úřady, které jsou si vědomy místních podmínek, a proto mohou nejlépe posoudit efektivnost a udržitelnost takového projektu. Zpravidla je navázána spolupráce s místním realizátorem, výjimkou však není ani podpora české NNO působící v dané zemi. Pro projekty jsou často používány české výrobky, využívá se české know-how, případně i spolupráce s českou firmou. Takovým způsobem projekty v dané lokalitě v určené oblasti (zdravotnictví, školství atd.) nejenom pomáhají, ale také zviditelňují ČR jako takovou a zvyšují povědomí o ČR jako dárcovské zemi (Czech Trade 2016).

V subsaharské Africe bylo v roce 2012 realizováno 26 projektů (v 15 zemích) v celkové hodnotě 5,9 mil. Kč. V následujícím roce bylo realizováno 22 projektů ve 12 zemích v celkové hodnotě 4,2 mil. Kč. V roce 2014 bylo realizováno 19 MLP ve 13 zemích v celkové hodnotě 4,3 mil. Kč. V roce 2015 se jednalo o 12 projektů v 9 zemích regionu subsaharské Afriky v celkové hodnotě 3,8 mil. Kč. Z roku 2016 nejsou dostupné údaje, avšak v roce 2017 bylo realizováno 18 projektů ve 13 zemích v celkové hodnotě 6,2 mil. Kč (MZV nedatováno h). V daném regionu tedy nelze jasně určit klesající či vzrůstající

tendence přidělování finančních prostředků, jelikož hodnoty mají spíše kolísavý charakter. Z těchto celkových částek je vždy určena přesná finanční hodnota, která je přidělena prioritním zemím, zbytek prostředků je pak přerozdělen dle potřeb a charakteru projektů. Projekty v subsaharské Africe byly nejvíce cíleny na sektory vzdělávání a zdravotnictví. V následující tabulce jsou uvedeny jednotlivé státy a sektory, ve kterých byly realizovány rozvojové projekty s přiřazením k jednotlivým rokům.

Tabulka č. 1.: Malé lokální projekty v období 2012–2017

	2012	2013	2014	2015	2017
Gabon	zdravotnictví				
Gambie					vzdělávání
Ghana	voda				voda
Guinea	vzdělávání				
JAR		vzdělávání	vzdělávání	voda	vzdělávání
Jižní Súdán				zemědělství	
Kamerun	zemědělství				
Kapverdy	zemědělství		vzdělávání	vzdělávání	vzdělávání
Keňa	voda	vzdělávání		zdravotnictví	zdravotnictví
Komorský svaz					vzdělávání
Konžská dem. rep.			vzdělávání		
Mosambik	zdravotnictví			voda	zemědělství
Namibie	zemědělství	zdravotnictví	zemědělství		
Niger	vzdělávání	vzdělávání			
Nigérie	vzdělávání		zdravotnictví		zemědělství
Rwanda			vzdělávání		
Senegal		vzdělávání, životní prostředí	vzdělávání	vzdělávání	vzdělávání, zdravotnictví
SAR		vzdělávání	vzdělávání	zdravotnictví	vzdělávání
Súdán		vzdělávání			vzdělávání
Tanzanie	zdravotnictví				
Uganda		zdravotnictví	zdravotnictví		
Zimbabwe	zdravotnictví, zemědělství	vzdělávání, zdravotnictví	vzdělávání		

Zdroj: vlastní tabulka dle dokumentace MZV (dostupné na https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/sektory_projekt_y/male_lokalni_projekty/index.html 14. 4. 2018).

6.2 Neziskové organizace

Z neziskových organizací působících v subsaharské Africe jsem si vybrala Člověka v tísní a SIRIRI. Můj výběr nevycházel z objektivních kritérií, nýbrž byl založen na subjektivním hodnocení projektů, které mě zaujaly v souvislosti s vybranou zemí. Člověk v tísní působí v Demokratické republice Kongo (DR Kongo), která je stále považována za jednu z nejchudších zemí světa. Jedná se také o jednu z méně bezpečných zemí, ve které se hojně porušují lidská práva. Z těchto důvodů není možné, aby byla s takovouto zemí navázána rozvojová spolupráce na státní úrovni. Zajímavý je zejména projekt zaměřující se na dobré vládnutí, na které se nemířilo ani v jedné z prioritních zemí. Společnost SIRIRI je od ČvT naprosto odlišná. Její činnost je zaměřena výhradně na oblast Středoafričké republiky, přičemž projekty jsou různého charakteru (především ale cílí na vzdělávání). Stejně jako u DR Kongo, politická nestabilita Středoafričké republiky znemožňuje navázání rozvojové spolupráce se státním sektorem na vyšší úrovni.

6.2.1 Člověk v tísní v DR Kongu

Člověk v tísní působí v DR Kongo již od roku 2008. Svoji činnost směřuje na východ země do provincií Jižní Kivu a Maniema. Projekty jsou vedeny ve dvou odlišných oblastech. Jednou z nich je „odolnost lidí a výživa“ a druhou je „dobré vládnutí“. Výběr této země není zcela náhodný. DR Kongo patří k nejchudším zemím světa (přestože disponuje nerostným bohatstvím) a je dlouhodobě zmítáno občanskou válkou a nepokoji v různých částech země. ČvT na neutěšující situaci v DR Kongu upozornil již ve zmíněném roce 2008, kdy uvedl na festivalu Jeden svět snímek Kongo: Hluboké ticho: znásilňují je, místo aby je chránili. Dokument se zabýval problémem masivního znásilňování žen vládními vojáky i opozicí.

Co se týče oblasti odolnosti lidí a výživy, ČvT se soustředí především na venkovské oblasti. Kvůli jejich odlehlosti a špatné infrastruktuře jsou ceny dodávek zboží tak vysoké, že jsou vesničané odkázáni vesměs na svoji vlastní produkci, která je ovlivňována negativními vlivy jako nedostatečná znalost zemědělských technologií a nedostatek financí na zemědělské náčiní či samotná domácí zvířata. Ve vesnicích je také zvýšené riziko nebezpečí únosů či sexuálního násilí. ČvT se tedy v odlehlých vesnicích snaží přispívat ke zlepšování potravinové

soběstačnosti. V těchto venkovských oblastech jsou vhodné podmínky pro zemědělskou produkci, a proto se díky projektu rozšiřuje místní zemědělství o jiné než běžné plodiny. S prevencí podvýživy se pojí osvětová kampaň s cílem zlepšení hygienických návyků obyvatelstva a také zvýšení povědomí o složení stravy, především pak u dětí mladších 5 let. Díky hygienickým návykům a plnohodnotnější stravě se zvyšují šance na prevenci nejen podvýživy, ale rovněž na zmírňování příčin nemocí. V tomto sektoru se ČvT od roku 2014 řadí mezi hlavní poskytovatele pomoci v oblasti Jižní Kivu. Spolu s organizací Unicef patří v daném regionu mezi koordinátory všech mezinárodních i místních organizací a jejich aktivit v oblasti výživy (ČvT nedatováno c).

DR Kongo patří mezi státy, jejichž vláda nemá kontrolu a dostatek moci, aby mohla ovládat celé své území. Je to tedy nestabilní stát, ve kterém dochází k porušování lidských práv (jak již bylo zmíněno výše). Právě politická nestabilita a špatná bezpečnostní situace nepříznivě ovlivňuje celý rozvoj země. V sektoru „dobré vládnutí“ proběhl dvouletý program (2015–2017), který si kladl za cíl zvýšit povědomí místního obyvatelstva o jejich právech a zlepšit přístup k soudnictví, jelikož z průzkumu provedeného v roce 2015 vyplynulo, že pouze necelá 4 % místních obyvatel znají svá práva a soudní proces. Mezi hlavní priority projektu patřila vlastnická práva a domácí násilí. Kromě neznalosti svých možností patřil mezi jednu z největších překážek obyvatelstva také způsob, jakým se lidé mohou práv vůbec domoci. Velké vzdálenosti k soudům spolu s finančními náklady se jevily jako faktor znemožňující jakoukoli snahu. ČvT proto zorganizoval tzv. mobilní soudy, které putují po vesnicích. Finanční náklady jsou pak z části pokryty vesnickými spolky, které šetří peníze na nutné výdaje komunit (zdravotní péče, vzdělání či právě právní pomoc) (ČvT nedatováno d).

6.2.2 SIRIRI ve Středoafričské republice

SIRIRI je obecně prospěšná společnost zaměřující svoji činnost na poskytování rozvojové pomoci ve Středoafričské republice (SAR). Přestože jsou některé projekty konány přímo v ČR, jejich výnosy či výrobky jsou poté směřovány do SAR. Tato země patří mezi nejméně rozvinuté země světa (dle indexu lidského rozvoje se řadí na poslední příčku). Gramotná je zhruba polovina

populace a průměrný věk obyvatel je necelých 20 let. SIRIRI se nejvíce zaměřuje na vzdělávání, zdravotnictví a okrajově pak na zemědělství.

Hlavním projektem, který bych chtěla zmínit, je „Škola hrou ve Středoafriické republice“. Tento projekt se zaměřuje na metodiky pro učitele a výrobu kvalitních a srozumitelných učebnic. Na přípravách se přímo podíleli také středoafričtí učitelé, což zaručuje, že materiály odpovídají reálným potřebám. Další výhodou je to, že jsou vyrobeny v jazyce, kterému místní obyvatelé rozumí (ve většině školách se vyučuje francouzsky, avšak většina dětí francouzštinu moc dobře neovládá, a proto je o to více obtížné se něco naučit). V roce 2015 proběhla pilotní fáze, ve které bylo vyškoleno 25 učitelů. Celkový program a následná evaluace byly shledány jako velmi úspěšné a vzbudily velký zájem dalších učitelů a ředitelů škol. V následujícím roce pak bylo vyškoleno 130 učitelů. Součástí projektu bylo vytvoření didaktických kreseb, jež usnadňují výuku. V roce 2017 pak bylo vyškoleno 244 učitelů vzdálených i 200 km od městeč Bozoum, ve kterém se s projektem začalo. O výsledcích projektu byl informován také ministr školství Středoafriické republiky, přičemž zájem škol o projekt stále trvá (SIRIRI nedatováno).

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce byla prezentace způsobu poskytování rozvojové spolupráce v subsaharské Africe v letech 1995–2017 a následná analýza poskytnuté rozvojové spolupráce. Vzhledem k bohaté kooperaci Československa s africkými státy, na kterou Česká republika navazovala, jsem se okrajově zabývala i spoluprací před rokem 1995. Právě zmiňovaný rok 1995 byl vzhledem ke vstupu ČR do OECD klíčovým. Ve větší míře pak rozvojová spolupráce probíhala až po roce 2000. Česká republika v oblasti rozvojové spolupráce prošla komplikovaným vývojem (vstup do EU, vznik ČRA atd.). Transformace celého systému byla dovršena v roce 2012. V souvislosti se stanoveným cílem jsem si v úvodu vytyčila několik otázek, na které odpovím, a shrnu tak hlavní aspekty této práce.

Prvním bodem je způsob realizace rozvojové spolupráce a účastníci, kteří se na ní podílí. Rozvojová spolupráce ČR je vykonávána několika subjekty. Je možné je rozlišovat na subjekty státní a jiné. Státní rozvojová spolupráce je koordinována primárně Ministerstvem zahraničních věcí v těsné kooperaci s ČRA, Radou pro ZRS a také se zastupitelskými úřady. Mezi další subjekty je možné řadit neziskové organizace, podnikatelskou sféru, akademickou obec, ale i veřejnost. Tyto subjekty získávají finanční prostředky vlastními způsoby, někdy jsou však přímo realizátory projektů vedených ČRA. Na rozvoji se může nějakým způsobem podílet v podstatě každý. V souvislosti se způsobem poskytování rozvojové spolupráce je rozlišována bilaterální a multilaterální forma rozvojové spolupráce. Bilaterální spolupráce je mezi dvěma subjekty jako např. ČR a Angola, Člověk v tísni a DR Kongo apod. V poslední době jsou časté i trilaterální projekty, kdy třetí stranou obvykle bývá mezinárodní subjekt (ať už jiná rozvojová agentura nebo místní komunita/organizace). Silně vyvinutá základna NNO tak může získat další finanční příspěvky na projekt, na který by sama nestačila. Multilaterální spolupráce je založena na formě finančních příspěvků do různých mezinárodních organizací, které poté rozvoj realizují; jedná se např. o OSN či EU. Ráda bych vyzdvihla fakt, že rozvojová spolupráce ČR má v současné době logický a docela přehledný institucionální rámec, podle kterého se řídí. Také skutečnost, že se do

rozvojové pomoci mohou zapojit různé subjekty, je nutné hodnotit pozitivně. Dále bych ocenila přístup, který se v průběhu let změnil. Aktuálně je rozvojová spolupráce (nejen v Africe) brána jako vznik nového partnerství. Toto partnerství pak provází několik principů, jako je poptávka ze strany partnerské země a potřeby dané země, jež jsou zpravidla definované v národních rozvojových strategiích.

Následující otázka se týkala výběru prioritních zemí. Vzhledem k roztržitosti a nepřehlednosti rozvojové spolupráce před dokončením transformace uvedu kritéria dle koncepcí na léta 2010–2017 a 2018–2030. V první koncepci byl kladen důraz na předešlé působení ČR v daných zemích. Hodnotila se potřeba a efektivita projektů, udržitelnost přínosů a také přístup partnerské země a úroveň její spolupráce. V tomto aspektu by se dalo říci, že Angola, Etiopie a Zambie kritéria splňovala. Dalším prvkem byla přítomnost zastupitelského úřadu, který by měl napomoci vyšší efektivitě zahraničních projektů v daných zemích. Přestože bylo tohle kritérium stanovené velmi jasně a striktně, nebylo dodrženo. V Angole byl zastupitelský úřad na toto období zrušen a v Zambii ještě ani nebyl vytvořen. Dalším prvkem důležitým pro důvěryhodnost projektů je zaměření se na málo rozvinuté země v souvislosti se závazkem ČR bojovat proti chudobě. Zde je možné jednoznačně říci, že všechny tři země patří mezi nejméně rozvinuté státy světa. Připravenost země pomoc přijímat je také velmi důležité kritérium vzhledem k tomu, že rozvojová spolupráce má fungovat jako partnerství. V Etiopii a Zambii tato připravenost a kooperace fungovala relativně bez problémů, avšak v Angole to v průběhu let 2010–2017 nešlo tak dobře. V koncepci na následující období se kritéria výběru zemí nijak zvláště nezměnila. Bylo však přidáno například hodnocení koordinace s ostatními donory včetně EU. V této koncepci se již nepočítá s Angolou, která, jak už jsem zmínila, nedisponuje zastupitelským úřadem a celková připravenost země v souvislosti s její spoluprací se nejevila jako perspektivní. Naopak v Zambii byl díky fungující spolupráci a splnění všech ostatních kritérií zastupitelský úřad zřízen.

Další otázka se týká sektorových priorit. V koncepci na léta 2010–2017 byly sektorové priority stanoveny poměrně široce, což zaručilo nevybočení z plánu žádného projektu v posuzovaných zemích. Obecně lze říci, že se nejvíce projektů

v afrických zemích věnovalo oblasti vzdělávání, zdravotnictví a zemědělství. Dle koncepce na léta 2018–2030 jsou již sektorové priority stanoveny úzeji. V Zambii se plánují projekty v oblasti zemědělství a rozvoje venkova, které koncepci naprosto odpovídají. V případě Etiopie byly budoucí sektorové priority stanoveny širěji, což zcela neodpovídá vymezeným kritériím koncepce, nicméně to odpovídá potřebám země. Dle mého názoru jsou sektorové priority určeny obecně, kam by měly směřovat. Nelze totiž s jistotou určit výsek sektorů, který by byl prioritní pro všechny rozvojové země. Nutno dodat, že ČR reflektovala či reflektuje jak rozvojové cíle tisíciletí, tak 17 cílů udržitelného rozvoje. Ve svých koncepcích jednotlivé priority přímo podřazuje pod jednotlivé cíle a poté u konkrétních projektů stanovuje, s jakým cílem projekt souvisí a jak by měl napomoci k jeho dosažení. Tuto přehlednost hodnotím velmi pozitivně.

Poslední otázkou je finanční rámec rozvojové spolupráce v regionu subsaharské Afriky. Ačkoliv je v subsaharské Africe největší koncentrace nejméně rozvinutých států, finanční prostředky vynaložené na rozvojovou spolupráci tomu bohužel neodpovídají. Do roku 2010 se zvyšovaly, nicméně poté se již v souvislosti s dotováním jiných regionů postupně snižují. Můžeme jen doufat, že se situace v budoucnu obrátí.

Na závěr bych chtěla zdůraznit, že nynější podoba české ZRS je dle mého názoru na velmi dobré úrovni. Spolupráce je navazována dle plánů a koncepcí, které jsou pravidelně stanovovány. Finanční rámce jsou rovněž stanoveny dopředu, přičemž čerpání finančních prostředků tyto rámce do jisté míry splňuje. V budoucnu bych se ale více zaměřila na častější evaluaci jednotlivých projektů a větší transparentnost. Jak jsem již v práci několikrát naznačila, evaluace jsou prováděny po velmi dlouhé době a pouze u některých projektů. Další úskalí tkví ve výše zmíněné transparentnosti. Určité dokumenty totiž nejsou přístupné. Pokud eventuálně přístupné jsou, tak ve velmi strohém a nedostačujícím provedení. Co se týče rozvojových projektů v regionu subsaharské Afriky, snažila bych se do budoucna zvýšit objem finančních prostředků, jelikož africký kontinent je dle mého názoru potřebuje nejvíce. Nejedná se pouze o finanční objem určený na projekty prioritních zemí české ZRS, ale i o MLP realizované zastupitelskými

úřady. Další výtku bych spatřovala ve skutečnosti, že veřejnost není o rozvojových projektech dostatečně informována. Z toho důvodu není rozvojové spolupráci obecně přikládána velká důvěra. Tématika rozvojové spolupráce je stále aktuální. Věřím tedy, že ČR bude nadále usilovně spolupracovat na dosažení stanovených 17 cílů udržitelného rozvoje.

SEZNAM LITERATURY

- Adamcová, N. (2006). *Zahraniční spolupráce České republiky* (Praha: IIR).
- AMO (2011). *Oficiální rozvojová pomoc (ODA)* (<https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Oficiáln%C3%AD-rozvojová-pomoc-GA.pdf> 1. 3. 2018).
- Central Intelligence Agency (2018). *The World Factbook. Ethiopia* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/et.html> 27. 3. 2018).
- Centrum zemědělského vzdělávání v provincii Bié – Angola (nedatováno). *Vývoj projektu* (<http://projects.its.czu.cz/angola/vyvoj.html> 20. 3. 2018).
- Czech Trade (2016). *Malými rozvojovými projekty pomohlo Česko ve více než 40 zemích světa* (<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/malymi-rozvojovymi-projekty-pomohlo-cesko-ve-vice-nez-40-zemich-sveta-83128.html> 5. 4. 2018).
- Česká rozvojová agentura (nedatováno a). *Detail projektu* (<http://www.czechaid.cz/projekty/podpora-zakladniho-skolstvi-v-odlehlych-okresech-provincie-bie/> 20. 3. 2018).
- Česká rozvojová agentura (nedatováno b). *Detail projektu* (<http://www.czechaid.cz/projekty/podpora-stredniho-zemedelskeho-skolstvi/> 20. 3. 2018).
- Česká rozvojová agentura (nedatováno c). *Detail projektu* (<http://www.czechaid.cz/projekty/zvyseni-kvality-zakladniho-vzdelavani-v-ruralnich-oblastech-okresu-cuemba/> 20. 3. 2018).
- Česká rozvojová agentura (nedatováno d). *Detail projektu* (<http://www.czechaid.cz/projekty/posileni-kapacit-obcanske-spolecnosti-pro-socialni-a-ekonomicky-rozvoj-provincie-bie-angola/> 20. 3. 2018).
- Česká rozvojová agentura (nedatováno e). *Detail projektu* (<http://www.czechaid.cz/projekty/posileni-kapacit-obcanske-spolecnosti-pri-zavadeni-dobre-praxe-do-samospravy-v-provinciich-bie-a-huila-angola/> 20. 3. 2018).
- Česká rozvojová agentura (nedatováno f). (<http://www.czechaid.cz/vysledky-filtrovani/?wpv-zeme=etiopie&wpv->

temata=vzdelavani&aktivni%5B%5D=&wpv_filter_submit=filtrovat 27. 3. 2018).

Česká rozvojová agentura (nedatováno g). (http://www.czechaid.cz/vysledky-filtrovani/?wpv-zeme=etiopie&wpv-temata=zdravotnictvi&aktivni%5B%5D=&wpv_filter_submit=filtrovat 27. 3. 2018).

Česká rozvojová agentura (nedatováno h). (http://www.czechaid.cz/vysledky-filtrovani/?wpv-zeme=etiopie&wpv-temata=zemedelstvi-lesnictvi-a-rybolov&aktivni%5B%5D=&wpv_filter_submit=filtrovat 28. 3. 2018).

Česká rozvojová agentura (nedatováno ch). *Lidé v ČRA* (<http://www.czechaid.cz/o-nas/lide-v-cra/> 4. 5. 2018).

Česká rozvojová agentura (2012). *Projekt rozvojové spolupráce České republiky s Etiopií* (http://www.geology.cz/projekt681700/popis/CGS_Etiopie_projekt.pdf 27. 3. 2018).

Česká rozvojová agentura (2016). *Zpráva o činnosti a hospodaření České rozvojové agentury za rok 2015*.

Člověk v tísni (nedatováno a). *Etiopie: vzdělávání a praktické dovednosti* (<https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/etiopie/vzdelavani-a-prakticke-dovednosti> 27. 3. 2018).

Člověk v tísni (nedatováno b). *Zambie: odolnost lidí a výživa* (<https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/zambie/odolnost-lidi-a-vyziva> 31. 3. 2018).

Člověk v tísni (nedatováno c). *DR Kongo: odolnost lidí a výživa* (<https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/dr-kongo/odolnost-lidi-a-vyziva> 6. 4. 2018).

Člověk v tísni (nedatováno d). *DR Kongo: dobré vládnutí* (<https://www.clovekvtisni.cz/co-delame/humanitarni-a-rozvojova-pomoc/dr-kongo/dobre-vladnuti> 6. 4. 2018).

Hokrová, M., Táborská, S. (2008). *Globální problémy a rozvojová spolupráce, témata, o která se lidé zajímají* (Člověk v tísni, o.p.s.).

Horký, O. (2010). *Česká rozvojová spolupráce: diskursy, praktiky, rozpory*. Vyd. 1. (Praha: Sociologické nakladatelství).

Hulec, O. (2016). *Osobnost: afrikanista Vladimír Klíma (1936)*. (http://abicko.avcr.cz/sd/novinky/hlavni-stranka/news_1773.html 14. 4. 2018).

Charita ČR (nedatováno a). *Založení studijního oboru porodní asistentka na Lewanika Nursing School* (<http://praha.charita.cz/zahranici/kde-pomahame/zambie1/projekty/zalozeni-studijniho-oboru-porodni-asistentka-na-lewanika-nursing-school/> 30. 3. 2018).

Charita ČR (nedatováno b). *Podpora oboru Porodní asistentka a Všeobecné nemocnice Lewanika v Mongu, Západní provincii Zambijské republiky* (<http://praha.charita.cz/zahranici/kde-pomahame/zambie1/projekty/podpora-oboru-porodni-asistentka-a-vseobecne-nemocnice-lewanika-v-mongu-zapadni-provincii/> 30. 3. 2018).

Charita ČR (nedatováno c). *Vzdělávání učňů a podnikatelů* (<http://svet.charita.cz/kde-pusobime/afrika/zambie/vzdelavani-ucnu-a-podnikatelu/> 30. 3. 2018).

FoRS (nedatováno). *Informace o FoRS* (<http://www.fors.cz/informace-o-fors/#.WpabDGYXHOR> 28. 2. 2018).

FoRS (2014). *Co Česko (u)dělá pro odstranění chudoby ve světě do roku 2015 a dále* (<http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2014/10/aidwatch-final-4-web.pdf> 14. 2. 2018).

FoRS (2017). *Česká zahraniční rozvojová spolupráce a humanitní pomoc: s jakou vizí je dále rozvíjet?* (http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2015/03/aidwatch_zprava_2017_9_5_web.pdf 14. 2. 2018).

Chvátalová, T. (2017). *Angola: Perla v koruně bývalého portugalského impéria zvedá hlavu* (<http://itradenews.cz/exportni-sance/569/angola-perla-v-korune-byvaleho-portugalskeho-imperia-zveda-hlavu> 25. 3. 2018).

Chvátalová, T. (2017). *Mise angolských podniků z oblasti živočišné výroby do ČR. Velvyslanectví České republiky v Pretorii* (https://www.mzv.cz/pretoria/cz/obchod_a_ekonomika/mise_angolskych_podniku_z_oblasti.html 25. 3. 2018).

Klíma, V. (2015). Jubilující afrikanista Otakar Hulec. *Akademický bulletin* č. 3/2015, s. 27.

Klingohr, J. (2016). Den únosu Čechoslováků v Angole (12. březen 1983). *Stream*. 12. 3. 2016 (<https://www.stream.cz/slavnedny/10009438-den-unosu-cechoslovaku-v-angole-12-brezen> 19. 3. 2018).

Kořan a kol. (2010). *Česká zahraniční politika v roce 2009. Analýza ÚMV*. (Praha: IRR).

Lebeda, P., Lukáš, I. (2009). *Rozvojový profil České republiky: problematický vliv české ekonomiky a politiky na země Jihu* (Praha: Pražský institut pro globální politiku – Glopolis).

Meislová, M. (2009). Participace českých rozvojových NNO na rozvojové spolupráci EU. *Politologický časopis* (4/2009), s. 350–369.

Ministerstvo průmyslu a obchodu (nedatováno). *Projekty rozvojové spolupráce (Aid For Trade)* (<https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/podpora-exportu/projekty-rozvojove-spoluprace-aid-for-trade/> 28. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (nedatováno a). *Vstup ČR do OECD* (https://www.mzv.cz/oecd.paris/cz/zakladni_informace_o_oecd/vstup_cr_do_oecd/index.html 14. 2. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (nedatováno b). *Odbor rozvojové spolupráce* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koordinace_zrs/odbor_rozvojove_spoluprace/index.html 27. 2. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (nedatováno c). *Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koordinace_zrs/rada_pro_zahranicni_rozvojovou/index.html 27. 2. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (nedatováno d). *Koordinace ZRS* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koordinace_zrs/index.html 27. 2. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (nedatováno e). *Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Angolou na období 2006–2010*. (MZV: Praha).

Ministerstvo zahraničních věcí (nedatováno f). *Angola: přehled projektů zahraniční rozvojové spolupráce ČR 2003–2015*. (MZV: Praha).

Ministerstvo zahraničních věcí (nedatováno g). *Historické kontakty*. (https://www.mzv.cz/addisababa/cz/zeme_a_organizace_akreditace/etiopie/historicke_kontakty.html 26. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (nedatováno h). *Malé lokální projekty* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/sektory_projekty/male_lokalni_projekty/index.html 6. 4. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (nedatováno ch). *Programy rozvojové spolupráce 2018–2023* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/prioritni_zeme_2018_2023/programy_rozvojove_spoluprace_2018_2023.html 14. 4. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2000). *Zpráva o zahraniční politice České republiky za období červenec 1998 do prosince 1999*. (MZV: Praha)

Ministerstvo zahraničních věcí (2002a). *Zpráva o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky* (https://www.mzv.cz/file/18504/kaplan_final.pdf 14. 2. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2002b). *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002 až 2007*.

Ministerstvo zahraničních věcí (2004a). *Shrnutí výsledků vědeckého projektu MZV RM 03/28/04, Československo a subsaharská Afrika v letech 1948–1989* (https://www.mzv.cz/file/16676/RM._03._28._04.pdf 14. 2. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2004b). *Zpráva o zahraniční politice 2003* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/zprava2003.html 19. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2006a). *Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2005 do prosince 2005* (MZV: Praha).

Ministerstvo zahraničních věcí (2006b). *Program zahraniční rozvojové spolupráce mezi ČR a Zambíí na období 2006–2010* ([https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/prioritni_zeme/zambie/index\\$2548.html?action=setMonth&year=2002&month=12](https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/prioritni_zeme/zambie/index$2548.html?action=setMonth&year=2002&month=12) 28. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2007). *Zpráva o zahraniční politice České republiky za období od ledna 2006 do prosince 2006* (MZV: Praha).

Ministerstvo zahraničních věcí (2008). *Pravidla pro výběr a financování bilaterálních projektů zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. Pravidla rozvojové spolupráce* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/koncepce/pravidla_pro_vyber_a_financovani.html 14. 4. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2010a). *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na léta 2010–2017* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/koncepce/koncepce_zrs_cr_2010_2017.html 14. 2. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2010b). *Zpráva o zahraniční politice České republiky, leden–prosinec 2009*. (MZV: Praha).

Ministerstvo zahraničních věcí (2011). *Zpráva z evaluace projektu zahraniční rozvojové spolupráce České republiky s Etiopií* (https://www.mzv.cz/file/695373/EvEthiopia2011_FinalEvaluationReport_Aug15.pdf 27. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2012). *Program rozvojové spolupráce Etiopie 2012-2017* (https://www.mzv.cz/file/903283/Program_spoluprace_CR_Etiopie_cj.pdf 27. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2013a). *Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce ČR* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/transformace_systemu_zahranicni.html 14. 2. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2013b). *Závěrečná zpráva z evaluace projektu ZRS ČR se Zambii „Vzdělávání porodních asistentek pro Západní provincii“ 2009-2010 a 2011-2012* (https://www.mzv.cz/file/1024084/Zaverecna_evaluacni_zprava_Zambie_2013_Bzonkova.pdf 30. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2014a). *Mnohostranná zahraniční rozvojová spolupráce ČR* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/index.html 26. 2. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2014b). *Zpráva z komplexního vyhodnocení zahraniční rozvojové spolupráce České republiky v sektoru vody a sanitaře v Etiopii* (https://www.mzv.cz/file/1314377/Etiopie_EZ_prilohy_2014.pdf 27. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2015). *Přehled projektů ZRS ČR v Etiopii. Příloha* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/programove_zeme/etiopie/prehled_projektu_zrs_cr_v_etiopii.html 27. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2015). *Závěrečná zpráva z vyhodnocení „Vyhodnocení ZRS ČR v sektoru zemědělství v Etiopii* (https://www.mzv.cz/file/2197611/Etiopie_2016_evaluacni_zprava_final_komplet.pdf 28. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2015c). *Zambie: přehled projektů zahraniční rozvojové spolupráce ČR 2004–2015* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/dalsi_zeme/zambie_prehled_projektu_zrs_cr.html 30. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2017a). *Strategie zahraniční rozvojové spolupráce České republiky 2018–2030* (https://www.mzv.cz/file/2583329/strategie_mzv_2017_A4_09.pdf 14. 2. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2017b). *Prohlášení MZV k všeobecným volbám v Angole* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_zpravy/x2017_08_28_angola_prohlaseni_k_volbam.html 24. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2017c). *Zambie* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/dalsi_zeme/zambie_prehled_projektu_zrs_cr.html 30. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2018a). *Zápisy ze zasedání Rady pro ZRS* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koordinace_zrs/rada_pro_zahranicni_rozvojovou/zapisy_ze_zasedani_rady_pro_zrs.html 27. 2. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2018b). *Program dvoustranné rozvojové spolupráce České republiky. Etiopie 2018–2023* (https://www.mzv.cz/file/2795726/program_Etiopie_mzv_2017_A4_14.pdf 27. 3. 2018).

Ministerstvo zahraničních věcí (2018c). *Program rozvojové spolupráce České republiky. Zambia 2018–2023* (https://www.mzv.cz/file/2795734/program_Zambia_CRA_2018_A4_05.pdf 31. 3. 2018).

Mojdl, L. (2005). *Stručná historie států. Etiopie* (Praha: Libri).

Národní kontrolní úřad (2015). *Kontrolní závěr z kontrolní akce 15/11, Peněžní prostředky státního rozpočtu poskytované na zahraniční rozvojovou spolupráci* (<https://www.nku.cz/assets/kon-zavery/K15011.pdf> 14. 2. 2018).

Njovu (nedatováno). *Projekty* (<http://www.njovu.cz/projekty/> 30. 3. 2018).

OECD (nedatováno). *Net ODA* (<https://data.oecd.org/oda/net-oda.htm> 1. 3. 2018).

Olša, J. (2005). Českoslovenští diplomaté v černé Africe, 1918–1955. Počátky budování sítě československých zastupitelských úřadů na jih od Sahary. *Mezinárodní vztahy* č. 2/2005, s. 90–105.

Opršal, Z., Harmáček, J., Syrovátka, M. (2017). Geography of Czech aid: Where and why Czechia promotes development. *Geografie* 122/2, s. 169–189.

OSN (nedatováno). *Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)* (<http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/> 14. 2. 2018).

OSN (nedatováno). *Cíle udržitelného rozvoje (SDGs)* (<http://www.osn.cz/osn/hlavni-temata/> 14. 2. 2018).

Plecitý, J. (2009–2010). Voda v Etiopii. *Geografické rozhledy* (<https://www.geograficke-rozhledy.cz/archiv/clanek/591/pdf> 27. 3. 2018).

Postavme školu v Africe (nedatováno). <https://www.skolavafrice.cz/o-projektu> 27. 3. 2018).

Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci (nedatováno). *O nás* (<https://www.ppzrs.org/rubrika/o-nas/> 6. 4. 2018).

SIRIRI (nedatováno). *Škola hrou ve Středoafričské republice* (<https://siriri.org/skola-hrou-ve-stredoafricke-republice/> 6. 4. 2018).

Smíšená obchodní komora ČR-Subsaharská Afrika (nedatováno). <http://www.crgchamber.com> 6. 4. 2018).

Smíšená obchodní a průmyslová komora ČR – Demokratická republika Kongo (nedatováno). (<http://www.tchecongo.cz/cs/obchodni-komora> 6. 4. 2018).

Transparency International (2017). *Corruption Perceptions Index 2017*. (https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017 25. 3. 2018).

UNDP (2015). *MDG Report 2014 Ethiopia* (<http://www.undp.org/content/dam/ethiopia/docs/EthiopiaMDG%202014%20Final%20final.pdf> 28. 3. 2018).

UNDP (2016). *Human Development Report 2016* (http://hdr.undp.org/sites/all/themes/hdr_theme/country-notes/AGO.pdf 20. 3. 2018).

Ústav pro mezinárodní vztahy (2006). *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky* (http://www.rozvojovka.cz/download/publikace_MZV_ZRS.pdf 19. 3. 2018).

Vláda České republiky (1995). *Usnesení vlády České republiky ze dne 15. března 1995 č. 153 + P k zásadám pro poskytování zahraniční pomoci*.

Vláda České republiky (2002). *Usnesení vlády České republiky ze dne 23. ledna 2002 č. 91*.

Vláda České republiky (2004). *Usnesení vlády České republiky ze dne 31. března 2004 č. 302 + P o Zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie*.

Vláda České republiky (2007). *Usnesení vlády České republiky ze dne 19. 12. 2007 č. 1439/2007*.

Vláda České republiky (2017). *Rozbor financování nestátních neziskových organizací* (https://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/rozbor_2015_material_pro_web.pdf 28. 2. 2018).

Water.org (nedatováno). *The power of water in Ethiopia* (<https://water.org/our-impact/all-stories/power-water-ethiopia/> 27. 3. 2018).

Začalová, P. (2012). *Zahraniční rozvojová spolupráce ČR* (<http://www.rozvojovka.cz/zahranicni-rozvojova-spoluprace-cr> 14. 2. 2018).

Záhořík, J. (2009). *Etiopie v letech 1923–1935. Cesta k italské invazi*. (Praha: Karolinum).

Zídek, P., Sieber, K. (2007). *Československo a subsaharská Afrika v letech 1948–1989*. (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

SUMMARY

The primary aim of this bachelor thesis is to present the way of establishing the foreign development cooperation between the Czech Republic (formerly Czechoslovakia) and the sub-Saharan Africa during the years 1995 – 2017. In this paper, such cooperation is also analysed. The foreign development cooperation is an activity that is supported and financed by a state. Its primary goal is to help with social and economic development, support democracy and human rights, restrict poverty etc. The significant era of the Czech foreign development cooperation began in 1995 when the Czech Republic joined OECD. However, it is important to say that fully functioning system was not reached until 2012. The Czech foreign development cooperation is carried out by various entities. It is possible to distinguish 2 groups of entities – state-based entities and other entities. The state foreign development cooperation is primarily coordinated by the Ministry of Foreign Affairs in connection with the Czech Development Agency, the Council on Development Cooperation and also the Embassies of the Czech Republic. Other entities are for example the non-governmental organizations, the business sphere, the academics and the public. The foreign development cooperation is also distinguished in dependence on its form. There is bilateral and multilateral cooperation. Bilateral cooperation means that there are only two entities, for example the Czech Republic and Angola (if there is multilateral cooperation, more than 2 entities are needed). Multilateral cooperation is based on financial contribution that is directed to the international organization which subsequently grants the help. Those organizations are mainly UN or EU. In the region of the sub-Saharan Africa, the Czech Republic began the cooperation primarily with Angola, Ethiopia and Zambia. Those states were not picked by accident because they formerly cooperated with Czechoslovakia. The cooperation with Angola was gradually terminated and since 2018, Angola has no longer belonged in preferred countries. The cooperation with Ethiopia and Zambia still continues. The Czech Republic also established cooperation with other countries of the sub-Saharan Africa. However, such cooperation is carried out in the lesser extent – in the form of small projects. It is important to say that even though the sub-Saharan Africa

belongs to the regions with the biggest concentration of the least developed countries in the world, financial resources for the development cooperation does not match that statistic.